

Univerza v Ljubljani
*Fakulteta za socialno
delo*

Kaja Deržič

Sodelovanje centrov za socialno delo z Društvom za
nenasilno komunikacijo pri delu s povzročitelji nasilja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Univerza v Ljubljani
*Fakulteta za socialno
delo*

Kaja Deržič

Sodelovanje centrov za socialno delo z Društvom za
nenasilno komunikacijo pri delu s povzročitelji nasilja

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Vesna Leskošek

Ljubljana, 2020

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Povzetek: V teoretičnem delu naredim pregled različnih oblik nasilja in pojasnim, zakaj je nasilje nad ženskami ena od oblik ohranjanja patriarhalnega sistema. Feministično socialno delo je s tem, ko je prisluhnilo ženskam, žrtvam nasilja, naredilo preobrat v razumevanju nasilja od osebnega v družben problem. Poleg socialnega dela žrtvami nasilja je pomemben del systemskega boja proti nasilju nad ženskami tudi delo s povzročitelji nasilja, ki je usmerjeno v spreminjanje povzročiteljevega vedenja in k prevpraševanju njegovih vrednot, na podlagi katerih upravičuje svojo uporabo nasilja v intimnopartnerskih odnosih. Centri za socialno delo so po prijavi nasilja prva točka, kamor so usmerjeni povzročitelji, Društvo za nenasilno komunikacijo pa izvaja edini program, namenjen moškim, ki povzročajo nasilje. Zanimalo me je, kakšno je sodelovanje med tema institucijama, kako poteka delo s povzročitelji nasilja na CSD in kako socialne delavke doživljajo svoje delo. Zbrani podatki predstavljajo uvid v delo socialnih delavk na CSD in njihove načine, kako povzročitelje nasilja motivirajo za spremembo nasilnega vedenja.

Ključne besede: delo s povzročitelji nasilja, nasilje nad ženskami, feministično socialno delo, centri za socialno delo, Društvo za nenasilno komunikacijo, trening socialnih veščin

Title: Collaboration between Centres for Social Work and the Association for Nonviolent Communication in the Work with Perpetrators of Domestic Violence

Abstract: In the theoretical part I create an overview of different forms of violence and explain why violence against women represents one of the many forms of maintaining a patriarchal system. Feminist social work has by giving voices to women, victims of violence, made a shift from understanding violence as a personal problem of women to understanding it as a social problem. Besides working with victims of violence, social work contributes an important part to the systemic fight to end violence against women by working with perpetrators of domestic violence. This line of work is directed at gradually changing the perpetrator's behavior along with questioning their values, the latter being the reason for justifying the use of violence in their intimate relationships. After the violence has been reported, the perpetrators are first directed to Centers for social work. The Centre for nonviolent communication then offers a further program for the perpetrators. My research has been focused on observing how these institutions collaborate together as well as how social workers employed in Centers for social work manage and experience their work with the perpetrators of violence. The data gathered give an insight into the challenges faced by the social workers in Centers for social work and an insight into the methods used to activate the perpetrators into changing their violent behavior.

Key words: work with perpetrators of domestic violence, violence against women, feminist social work, centres for social work, association for nonviolent communication, social skills training

Iskrena hvala mentorici Vesni Leskošek za potrpljenje, spodbujanje in vodenje.

Hvala staršem, da so verjeli vame.

Hvala Galu za spodbujanje.

Nini in Katji za pogovore ter nasvete.

Maji za teoretični uvid.

Tudi počasi se nekam pride.

Kazalo

1.	TEORETIČNI UVOD	1
1.1.	OPREDELITEV NASILJA	2
1.1.1.	Vrste nasilja	4
1.1.2.	Miti o nasilju zaradi alkohola	6
1.2.	ZAKONSKE DOLOČBE GLEDE NASILJA	6
1.3.	SOCIALNO DELO NA PODROČJU NASILJA.....	9
1.3.1.	Feministično socialno delo	10
1.4.	DELO S POVZROČITELJI NASILJA	11
1.4.1.	Mednarodni standardi in programi dela s povzročitelji.....	12
1.4.2.	Delo s povzročitelji nasilja na CSD	13
1.4.3.	Društvo za nenasilno komunikacijo	15
1.4.4.	Trening socialnih veščin za povzročitelje nasilja	16
2.	OPREDELITEV PROBLEMA.....	19
2.1.	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	19
3.	METODOLOGIJA.....	21
3.1.	VRSTA RAZISKAVE.....	21
3.2.	RAZISKOVALNI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	21
3.3.	POPULACIJA IN VZORČENJE	21
3.4.	ZBIRANJE PODATKOV	21
3.5.	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	22
4.	REZULTATI	23
4.1.	STIK S POVZROČITELJEM NASILJA.....	23
4.2.	DELO S POVZROČITELJI NASILJA	23
4.3.	POVZROČITELJ NASILJA.....	27
4.4.	USMERJANJE V ZUNANJE INSTITUCIJE.....	30
4.5.	TRENING SOCIALNIH VEŠČIN.....	31
4.6.	SODELOVANJE Z DNK	33
4.7.	OSEBNO DOŽIVLJANJE DELA S POVZROČITELJI NASILJA	34
4.8.	POMOČ IN PODPORA PRI DELU	37
5.	RAZPRAVA.....	39
6.	SKLEPI	43
7.	PREDLOGI	44
8.	LITERATURA	45
9.	PRILOGE	48
9.1.	Vprašalnik za intervju.....	48

9.2.	Prepis intervjujev in označevanje izjav	49
9.3.	Kodiranje.....	56

1. TEORETIČNI UVOD

V diplomskem delu bom izhajala iz stališča, da je nasilje družben problem, ki ga je mogoče razumeti skozi feministično perspektivo, saj ga omogoča patriarhalni sistem, v katerem je moč med spoli neenakomerno porazdeljena. Spoli pa niso neko objektivno dejstvo, temveč konstrukt patriarhalne družbe.

Skonstruirana binarnost spolov postavlja množico različnih teles v dve kategoriji, določi značilnosti, ki naj bi jih imela telesa, da spadajo v eno izmed teh dveh kategorij in osebam, katerih telesa spadajo v določeno kategorijo, pripiše določene lastnosti. Te lastnosti ženskost in moškost rišejo kot nasprotna spola. (Ivačič, 2019:23)

S patriarhalno konstrukcijo spolov in s tisočletja dolgo tradicijo nasilnega poustvarjanja dveh spolov se je utrdila ideja, da je spol preddružbeno dejstvo. Vendar pa »[ž]enska, ženskost ali pa moški in moškost [...] ne obstajata izven družbe, ki tako telesom kot značilnostim pripisuje razne (vrednostno močno različne) pomene, prav tako je nemogoče razločiti med domnevno materialno in družbeno resničnostjo« (Ivačič, 2019:22).

Patriarhat je politično-družbeni sistem, ki vztraja na tem, da so moški inherentno dominantni, večvredni od vsega in vseh, ki so označeni kot šibki, še posebno ženske, ter obdarjeni s pravico, da dominirajo in vladajo nad šibkimi, da ohranjajo to dominanco z različnimi oblikami psihološkega terorizma in nasilja (hooks, b.d.:1, moj prevod).

Spol je družbeni konstrukt, vendar pa ima resnične družbene posledice, zato se v svoji diplomski nalogi ukvarjam z nasiljem nad ženskami. Ravno to je ena izmed realnih posledic nasilnega ukalupljanja ljudi v enega izmed dveh spolov. Seveda pa ne želim trditi, da patriarhat ni nasilen do vseh, tudi do moških, saj so spolne norme enako zahtevne do vseh, ki bi si želeli živeti znotraj pripisanega spola ali pa izven njega. »Patriarhat kot sistem je moškim odvzel dostop po polne čustvene dobrobiti, ki ni ista kot občutek nagrajenosti, uspešnosti ali moči, ki izhaja iz uveljavljanja nadzora nad drugimi« (hooks, b.d.:5, moj prevod). Obenem pa »s prepoznavanjem, da rigidne spolne vloge prizadenejo tudi moške, ne moremo opravičiti moškega zatiranja žensk« (hooks, b.d.:4, moj prevod).

S svojim delom ne želim ustvarjati videza, da se strinjam s preživeto tezo, da obstajata samo dva spola in da imata ta dva spola nek preddružben, naraven izvor, temveč raziskati eno

izmed glavnih lastnosti patriarhata, to je nasilje nad ženskami, pri čemer je »[b]istven koncept za razumevanje nasilja nad ženskami [...] koncept moči, ki določa interakcije med moškimi in ženskami.« (Urek, 1997:389)

Moški so tako kot nosilci družbene moči tisti, ki večkrat posežejo po nasilju, katerega tarča so ženske. Nasilje nad ženskami daje vsem ženskam jasno sporočilo o podrejenosti njihovega spola. Zaradi spolne specifičnosti nasilja bom v pričujočem diplomskem delu uporabljala za žrtve nasilja ženski spol, torej posameznice, za osebo, ki povzroča nasilje, pa moški spol, torej povzročitelji nasilja. S tem ne izvzemam dejstva, da so lahko povzročiteljice nasilja tudi ženske, vendar pa jih je precej manj kot moških. Prav tako ima nasilje žensk nad moškimi po navadi lažje fizične posledice, izvira pa iz samoobrambe, medtem ko je nasilje moških nad ženskami usmerjeno k premoči in nadzoru v odnosu (Filipčič 2002, str. 235). V pričujoči nalogi me zanima nasilje, ki ga v partnerskih odnosih izvajajo moški nad svojimi sedanjimi ali bivšimi partnerkami, t.i. intimnopartnersko nasilje.

1.1. OPREDELITEV NASILJA

Nasilje lahko definiramo kot zlorabo moči, s čimer tisti, ki nasilje izvaja, z njim uresničuje svoje interese. Nasilje je večinoma namerno, zavestno, premišljeno in ponavljajoče se dejanje. Oseba, ki ima več moči, z nasiljem želi nadzorovati, ponižati, izkoristiti, neprimerno vzgajati, osamiti ali uničiti osebo z manj moči. Nasilje, ki se kaže v različnih, vendar pa med seboj prepletajočih oblikah, je vedno že poseg v osebno integriteto posameznice, zato je nasilje kršenje osnovnih človekovih pravic in svoboščin (Aničić idr., 2015; Horvat, idr. 2014).

Na splošno ločimo štiri oblike nasilja:

- psihično nasilje:

[...] je zloraba moči ene ali več oseb nad drugo osebo, ki poteka na besedni in/ali nebesedni ravni in drugo osebo prestraši, poniža, razvrednoti. [...] Sem sodi kritiziranje človekove osebnosti, žaljenje, zmerjanje, poniževanje, ustrahovanje in grožnje (ki so lahko izražene tudi nebesedno, s telesno držo ...), ignoriranje, širjenje negativnih govoric o osebi, izoliranje osebe od ljudi, s katerimi bi želela ohraniti stik, nadzorovanje osebe in podobno (Aničić idr., 2015, str. 13-14).

- fizično nasilje

[...] je zloraba fizične moči. Usmerjeno je na človekovo telo ali njegovo življenje. [...] Nekatera dejanja fizičnega nasilja so klofutanje, brcanje, udarci z roko ali predmeti, razbijanje pohištva, metanje predmetov proti osebi ali v osebo, odrivanje, namerno izpostavljanje nevarnostim (npr. prehitra vožnja), neželjeno dotikanje, zvijanje rok, polivanje s tekočino, striženje las, omejevanje gibanja, odrekanje ali siljenje s hrano, ožiganje kože, napadi z orožjem, umor in drugo (Aničić idr., 2015, str. 14).

- spolno nasilje

[...] so vsa dejanja, povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo. O spolnem odnosu govorimo, kadar si osebe želijo spolnosti oziroma aktivnosti, povezane s spolnostjo, in se zanje odločijo brez fizične, psihične, ekonomske ali druge prisile. Če ni pristanka, govorimo o nasilju. Spolno nasilje so naslednja dejanja: slačenje, opazovanje, komentiranje in nagovarjanje, ki pri osebi povzroči nelagodje in/ali v to ne privoli, poljubljanje, otipavanje, prepoved uporabe kontracepcijskih sredstev, siljenje h gledanju pornografskih vsebin, siljenje k masturbiranju, siljenje v oralni, analni ali vaginalni spolni odnos, vtikanje predmetov v anus ali nožnico, poniževanje osebe glede njene spolnosti, analno, vaginalno ali oralno posilstvo in podobna dejanja (Aničić idr., 2015, str. 14-15).

Spolno nasilje so tudi vsa dejanja nad otroki, povezana s spolnostjo, kjer ni nujno, da otrok ta dejanja razume kot prisilo.

- ekonomsko nasilje

[...] so vse oblike nadvladovanja, izkoriščanja oziroma poniževanja žrtve s pomočjo sredstev za preživetje ali z odrekanjem pravic, povezanih z zaslužkom. Pogosto je omejevanje pravice do zaposlitve, preprečevanje osebi, da razpolaga s svojim ali skupnim denarjem, siljenje osebe v finančno odvisnost, zahteva po pokorščini, ker so žrtvina finančna sredstva nižja, prisiljevanje v sklepanje pogodb ali najemanje kreditov, neplačevanje preživnine in podobno (Aničić idr., 2015, str. 15).

V praksi se oblike nasilja med sabo prepletajo in se dopolnjujejo. Fizično nasilje tako največkrat spremlja tudi psihično nasilje, določena dejanja fizičnega nasilja pa lahko razumemo tudi kot spolno nasilje (Veselič, Horvat in Plaz, 2014).

1.1.1. Vrste nasilja

Nasilje lahko glede na okoliščine, v katerih se dogaja, razdelimo na več vrst. Razlikujejo se po tem, kje se nasilje dogaja, kdo nasilje povzroča in nad kom se izvaja. Kot pri oblikah nasilja se tudi vrste med sabo prekrivajo, prav tako se zanje uporabljajo različni izrazi. Vrste nasilja lahko razdelimo v več skupin. V prvo skupino bi lahko umestili nasilje, ki se dogaja znotraj družinskih, prijateljskih ali intimnopartnerskih odnosov. Zaradi specifik teh odnosov ima tako nasilje posebno dinamiko. V drugo skupino pa lahko uvrstimo nasilje, ki ga povzročitelji izvajajo nad ljudmi, s katerimi praviloma nimajo tesnega osebnega odnosa (npr. diskriminacija, nasilništvo) (Aničić idr., 2015).

Ženske so najpogostejše žrtve nasilja, ki se dogaja v intimnopartnerskih odnosih in znotraj družine. Družinsko nasilje je splošen pojem, ki označuje več vrst nasilja, tudi nasilje nad otroci in starimi ljudmi (WHO, 2012). Pojem se je dolgo časa uporabljal za označevanje nasilja nad ženskami in otroci, vendar vključuje tudi tendenco zakrivanja dejstva, da je večina žrtev te vrste nasilja žensk. Je spolno nevtralen pojem, zato lahko daje vtis, da nasilje v družini izvajajo moški in ženske v enaki meri (Renzetti, 1994). Zaradi te reformulacije pojma so sedaj v uporabi drugi termini in sicer nasilje nad ženskami, nasilje, utemeljeno na spolu, in intimnopartnersko nasilje (EIGE, b. d.). Nasilje, utemeljeno na spolu, je globoko ukoreninjeno na neenakostih med spoloma. Gre za nasilje, ki ga nekdo doživlja zaradi spola. Velika večina tega nasilja je uperjeno proti ženskam in deklicam (EIGE, b. d.).

Nasilje v intimnopartnerskih odnosih obstaja že od antike, ko je žena veljala kot moževa lastnina. Njena vrednost je bila odvisna od tega, ali je možu lahko dala zdravo potomstvo in s tem nadaljevala njegov rod. Pomembna sprememba se je zgodila šele po drugi svetovni vojni z ženskimi gibanji, ko se je nasilje med partnerjema začelo obravnavati kot družbeni problem in ne le kot problem, ki sodi v zasebne sfere družine (Filipčič, 2002).

Za nasilje v intimnopartnerskih odnosih velja, da gre za dolgotrajen proces. Povzročitelj nasilja počasi gradi razmere, v katerih lahko izvaja nasilje (Papež in Hočevar, 2007, str. 8). Nasilje se po navadi ne začne v fizični obliki; bolj pogosto se začne s prikritimi oblikami psihičnega nasilja, ki jih žrtev niti ne prepozna kot nasilje. Da bi preprečila nadaljnje nasilje, ženska prilagaja svoje vedenje in sprejema omejitve, ki ji jih postavlja povzročitelj. Nasilje se tako stopnjuje. Nekatere žrtve opisujejo, da med nasilnimi izbruhi prihaja tudi do obdobj miru, ko se povzročitelj opravičuje za svoje povzročanje nasilja, obljublja, da se bo spremenil. Zaradi teh obdobj ženska pogosto verjame partnerjevim obljubam po

spremembi, do katere pa ne pride. Obdobja miru se izmenjujejo z nasilnimi obdobji, velikokrat do te mere, da trajajo nasilna obdobja brez prekinitve. Do takrat ženska že živi v stalnem strahu pred poškodbami in celo smrtjo, povzročitelj pa ima nad njo nadzor (Aničić idr., 2015, str. 19).

Moč in nadzor moški dosega z uporabo različnih tehnik, kar vzpostavi posebno dinamiko v odnosu (povzeto po sliki Moč in nadzor, ZPZS, 2011, str. 46)

- Uporaba siljenja in groženj: partnerko sili v stvari, ki jih ne želi početi, grozi s samomorom ali da jo bo prijavil socialnemu skrbstvu, grozi, da jo bo zapustil.
- Uporaba zastraševanja: partnerko straši z uporabo pogledov, gibov, kretenj, razbija stvari, razkazuje orožje, zlorablja ljubljenske, uničuje njeno lastnino.
- Uporaba čustvenega zlorabljanja: jo ponižuje in žali, obklada z žaljivimi vzdevki, povzroča, da se sama sebi zdi zanič, da se počuti krivo, z njo se igra miselne igrice.
- Uporaba osamitve: nazdoruje njeno početje in dejavnosti, s kom se dobiva, kam gre, uporablja ljubosumje za utemeljevanje svojega nadziranja, omejuje njeno delovanje izven doma.
- Zmanjševanje, zanikanje in zvrčanje krivde: zanika zlorabe in nasilje oz. krivi njo za svoje nasilje, ne jemlje resno njene zaskrbljenosti zaradi nasilja.
- Uporaba otrok: povzroča, da se počuti krivo zaradi otrok, otroke uporablja za prenašanje sporočil, obiske zlorablja za njeno trpinčenje, grozi, da ji bo vzel otroke.
- Uporablja moške privilegije: določa moške in ženske vloge, glavne odločitve sprejema sam, s partnerko ravna kot s služkinjo.
- Uporaba ekonomske zlorabe: preprečuje, da bi si dobila ali obdržala zaposlitev, prisili jo, da prosi za denar, daje ji žepnino, ne dovoli ji vpogleda v družinske dohodke in dostopa do njih.

Vsako dejanje moškega je vpeto v dinamiko odnosa in se veže na pretekla dejanja. Tako ima dejanje izrekanja grožnje, ki se zgodi v nekem odnosu prvič, in v katerem ni bilo predhodnega nasilja, drugačen učinek na partnerko, kot v odnosu, kjer je grožnja le ena izmed več nasilnih dejanj in ženska lahko pričakuje, da bo grožnjo moški dejansko uresničil.

1.1.2. Miti o nasilju zaradi alkohola

Mitov o nasilju je veliko, najpogostejši pa je ta, da je za povzročanje nasilja pri moškem kriv alkohol. Pogosto se za nasilno vedenje moškega krivi uživanje alkohola. Ženske, ki so preživele nasilje, so lahko doživele, da je bil partner pod vplivom alkohola še bolj nasilen do njih, kot je po navadi. Alkohol spremeni percepcijo človeka, kar pomeni, da se slabše zaveda posledic svojih dejanj in besed, drugače dojema ravnanje drugih oseb (npr. določeno ravnanje razume kot provokacijo, izzivanje) ter pri človeku zmanjša sposobnost izbire alternativ za nasilno vedenje (Filipčič, 2002). Nasilje, ki ga posameznik izvaja pod vplivom alkohola, je po navadi bolj intenzivno in ima hujše fizične posledice (Aničić idr., 2015). Zato lahko alkohol uvrstimo med dejavnike tveganja, ni pa razlog za nasilje. Raziskave kažejo, da povzročitelji nasilja dejanja izvajajo pogosteje v treznem stanju, nekateri pa alkohola sploh nikoli ne uživajo (Leskošek, idr. 2013). V nacionalni raziskavi o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih Leskošek, Urek in Zaviršek (2010) navajajo, da med povzročitelji nasilja ni več alkoholikov, kot jih je v običajni populaciji moških. Zato je potrebno pri delu s povzročitelji nasilja njihovo nasilno vedenje naslavljanjati ločeno od alkoholizma. Čeprav se prepletata, posameznik kljub prenehanju uživanja alkohola običajno ne preneha s svojim nasilnim ravnanjem ali pa je nasilje začel povzročati že pred pričetkom uživanja alkohola.

Določeni povzročitelji nasilja lahko za svoje nasilno vedenje krivijo svojo alkoholiziranost, kar jim preprečuje, da bi prevzeli odgovornost za svoja ravnanja. Alkohol jim služi kot pripraven izgovor. Če nasilje moškega razumemo zgolj kot vzrok alkoholiziranega stanja, s tem moškega vidimo kot pasivno žrtev njegove alkoholiziranosti in ne kot posameznika, sposobnega sprejemati lastne odločitve ter prevzemati odgovornosti za svoja dejanja. S takim pristopom pri povzročitelju nasilja ne dosežemo ključnega problema nasilja nad ženskami, to so njegova prepričanja o upravičenosti nasilnih dejanj v določenem odnosu.

1.2. ZAKONSKE DOLOČBE GLEDE NASILJA

Zakoni določajo pravne posledice za posamezna nasilna ravnanja, pa tudi možnosti pomoči, ki so na voljo povzročiteljem nasilja. S sankcioniranjem in pomočjo storilcem kaznivih dejanj se poskuša preprečevati ali odvrniti od izvajanja nasilja ter posledično zaščititi (potencialne) žrtve nasilja.

1. Kazenski zakonik (Ur. l. RS, 50/2012– uradno prečiščeno besedilo, 6/2016 – popr. 54/2015, 38/2016 in 27/2017 - KZ-1)

191. člen KZ-1 nasilje v družini določa kot samostojno kaznivo dejanje.

(1) Kdor v družinski skupnosti z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj, se kaznuje z zaporom do petih let.

(2) Enako se kaznuje, kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka v kakšni drugi trajnejši življenjski skupnosti.

(3) Če je dejanje iz prvega odstavka storjeno proti osebi, s katero je storilec živel v družinski ali drugi trajnejši skupnosti, ki je razpadla, je pa dejanje s to skupnostjo povezano, se storilec kaznuje z zaporom do treh let. (KZ-1)

2. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (Ur. l. RS 16/08 in 68/16 in 57/17 - ZPND)

Od sprejetja Zakona o preprečevanju nasilja v družini (v nadaljevanju ZPND) leta 2008 dalje je obravnavanje žrtev in povzročiteljev nasilja bolj koordinirano, kar olajša pomoč žrtvam nasilja. Kot nosilci primerov so določeni centri za socialno delo, kar pomeni tudi, da so jim dolžni drugi organi in institucije, ki so vključeni v obravnavo posamezne žrtve ali povzročitelja nasilja, dolžni posredovati osebne podatke, ki jih center potrebuje za učinkovito izvajanje svojih nalog, tj. predvsem zaščita žrtve nasilja.

Centrom za socialno delo pa nalaga tudi pomoč povzročiteljem nasilja.

14. člen (naloge centrov za socialno delo)

»(4) Center za socialno delo lahko napoti povzročitelja nasilja v ustrezne socialnovarstvene, izobraževalne, psihosocialne ali zdravstvene programe, ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije. Center pri izvajalcu programa iz prejšnjega stavka preveri udeležbo povzročitelja na napoten program. Neudeležba ali neredno obiskovanje programa, v katerega je bil povzročitelj nasilja napoten, pomeni oteževalno okoliščino za povzročitelja nasilja v sodnih postopkih na podlagi tega zakona.«. (ZPND-A)

17. člen (nevladne organizacije)

(1) Nevladne organizacije s področja obravnave in zaščite proti nasilju v okviru svojih programov nudijo zaščito in psihosocialno pomoč žrtvam, organizirajo programe za obravnavo povzročiteljev nasilja in sodelujejo z organi in organizacijami z različnih področij (policija, tožilstvo, sodišče, center za socialno delo, zdravstvene organizacije, vzgojno-izobraževalni zavodi).

(2) Nevladne organizacije sodelujejo z organi in organizacijami pri obravnavanju posameznih primerov žrtev in povzročiteljev nasilja. Nevladne organizacije se v okviru programov, ki jih izvajajo, vključujejo tudi v neposredno izvedbo ukrepov za zaščito žrtve. (ZPND)

3. Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju (Ur. l. RS, 49/14)

Ukrep prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju izrečejo policisti na samem kraju intervencije, o kateri so obveščeni. Glede na zbrane podatke s strani žrtve in kršitelja, glede na stanje v prostoru in podobne okoliščine, glede na informacije drugih oseb, npr. sosedov, policisti poskušajo ugotoviti, kakšno je bilo stanje pred njihovim prihodom. Upoštevajo tudi pretekla kazniva dejanja ali prekrške z elementi nasilja. V tem primeru so izpolnjeni pogoji za izrek ukrepa približevanja določenemu kraju ali osebi (Čulk, 2007, str. 107).

Pravilnik predvideva obvestitev pristojnega centra za socialno delo o izreku ukrepa prepovedi približevanja, pa tudi dolžnost centra, da kršitelja seznani z oblikami pomoči, ki so mu na voljo.

2. člen (kriteriji za ugotavljanje okoliščin za izrek prepovedi približevanja)

Okoliščine iz prvega odstavka 60. člena Zakona o nalogah in pooblastilih policije (Uradni list RS, št. 15/13; v nadaljnjem besedilu: zakon) policisti ugotavljajo predvsem:

- na podlagi dotedanjega grdega ravnanja kršitelja (ponavljanje tovrstnih ravnanj);

- neposredno na kraju dogodka (kršitelj grozi oškodovancu z nasiljem, nasilje poizkuša izvesti ali ga izvaja nad oškodovancem tudi ob prisotnosti policistov; vidne in ugotovljene telesne poškodbe ipd.);
- z zbiranjem obvestil od oškodovanca ali drugih oseb (očividci, sosedje, sorodniki, strokovni delavci vzgojno izobraževalnih zavodov, zdravniki ipd.);
- na podlagi podatkov krajevno pristojnega centra za socialno delo (v nadaljnjem besedilu: center).

13. člen (obveznost seznanjanja oškodovanca z organizacijami, ki so mu na voljo za pomoč)

Strokovni delavec centra mora takoj po prejemu obvestila o izrečeni prepovedi približevanja navezati stik z oškodovancem in ga v okviru storitve prve socialne pomoči seznaniti z možnimi oblikami pomoči za reševanje osebne stiske, ki jih lahko ponudi center in z možnostmi pomoči pri drugih organizacijah, ki izvajajo materialno ali nematerialno pomoč ali dopolnilne programe socialnega varstva.

15. člen (pomoč kršitelju pri odpravi vzrokov njegovega ravnanja)

Center kršitelja, na podlagi njegove prošnje, seznani s svojimi storitvami in storitvami drugih organizacij, namenjenimi zagotavljanju pomoči za odpravo vzrokov kršiteljevega ravnanja.

1.3. SOCIALNO DELO NA PODROČJU NASILJA

Praksa in teorija socialnega dela se odzivata na kontekst družbenega dogajanja, kar se pokaže v razvoju socialnega dela. V 60. letih dvajsetega stoletja je t.i. radikalno socialno delo kritiziralo družbene neenakosti in nasprotovalo birokratizaciji državnih institucij (Zaviršek 1994, str. 232). Skupaj s takratnim ženskim gibanjem so problematizirali vlogo državnih socialnih služb, ki so bile vpete med kontrolo in pomočjo: reproducirale so družbene neenakosti, saj so bile v vlogi nadzornika porabe državnih sredstev in ohranjanja statusa quo, pomoč pa je bila definirana na podlagi dominantnega, patriarhalnega razumevanja stisk ljudi. »Čimbolj je socialno delo vezano na državo, tembolj je potrebno upoštevati njegovo nadzorovalno vlogo ter spolno asimetrijo, ki je utemeljena v državnih institucijah« (Zaviršek 1994, str. 238). Težave, s katerimi so prihajali uporabniki in uporabnice socialnih služb, so tako pripisali njihovim osebnim patologijam, spregledali pa so njihovo vpetost v okolje in

učinek družbenih razmerij (med spoloma, razredi, kulturno pripadnostjo). Šele poziv, da morajo biti ljudje vključeni v načrtovanje storitev, ki jih koristijo, in posledično vključitvijo različnih vednosti ter življenjskih resnic v dojemanje stisk ljudi, se je uveljavil pristop, ki ga lahko poimenujemo kot ekološki (Zaviršek 1994, str. 242) oz. pristop, ki upošteva osebo v njenem socialnem kontekstu. »Skupnostno socialno delo je bilo usmerjeno v akcijo, delovanje v skupnosti, prevpraševanje političnih razmerij moči in oblasti ter v zahteve po definiranju socialnega problema z vidika prizadete osebe« (Zaviršek 1994, str. 235).

1.3.1. Feministično socialno delo

Ko govorimo o razvoju socialnega dela v 70. in 80. letih, ne moremo prezreti vpliva feminističnega samoorganiziranja in akcij (Dominelli, 2002). Feministično socialno delo ali socialno delo, ki upošteva razlike med spoloma (Zaviršek 1994, str. 232), je črpalo iz drugega vala feminizma v 60. letih. Takrat so vznikala številna samoorganizirana feministična/ženska gibanja, ki so v ospredje postavljala v družbi tabuizirane teme, kot so spolno nasilje, posilstva, nasilje v družini. Ženska gibanja so slonela na kritikah takratnega načina dela socialnih služb, ki so ženske preslišala in na ta način reproducirala neenakosti ter jih s tem dodatno zlorabila (Butler Mokkoro in Grant, 2018). Urek (1997) je naštel seksistična ravnanja nekaterih socialnih delavk in delavcev: moraliziranje o tem, kakšna naj bi bila »prava ženska«, in obsojanje vseh ravnanj, ki od predstave »prave ženske« odstopajo; prepričanje, da je ženska v zakonu in družini varna, ki popolnoma spregleda resnične izkušnje žensk, ki v družini doživljajo nasilje; in neprepoznavanje, da ženske potrebujejo več kontrole nad svojim življenjem, kar jim onemogočajo kulturne zapovedi, patriarhalna družba, na koncu pa še nadzor socialnih institucij (Urek, 1997). Socialne službe so prav tako zanemarile različnost med samimi ženskami (tujke, lezbijke, ženske s psihiatrično diagnozo) in so se nanje odzvale z dodatnim stigmatiziranjem in segregiranjem žensk z določeno izkušnjo.

Ravno zaradi nesposobnosti sistema državnih institucij, da bi odgovorile na potrebe, s katerimi so prihajale ženske, so številne vzele stvari v svoje roke. S samoorganiziranjem in z dezinstitucionalnim delovanjem je prišlo do vzpostavljanja novih struktur in služb v lokalni skupnosti: med sabo so se pogovarjale, se poslušale, prepoznavale krivice, ki se jim dogajajo, načrtovale pomoč in opozarjale na nasilje, kateremu so sistematično podvržene kot ženske. Feminizem je redefiniral nasilje, in sicer od osebne patologije žensk kot mazohistk do

družbene vprašljivosti moškega nasilja (Urek, 1997). Definicije feminističnega socialnega dela so specifične v tem, da vidijo (spolno) nasilje kot sredstvo za doseganje premoči nad drugo osebo (Zaviršek 1996, str. vi). Obsojati je potrebno nasilno ravnanje moških in toleranco do takega ravnanja, ne pa odgovornosti zanj pripisovati ženskam. Primer ženske samopomoči je bilo prvo zatočišče za ženske, ki doživljajo nasilje, v Chiswicku (Urek, 1997). Tako so odgovorile na eno od pomembnih potreb žensk, da se umaknejo pred nasiljem v prostor, kjer bo njihova izkušnja nasilja videna v kontekstu patriarhalne družbe, torej »kot nekaj, kar je zunaj okvirov normalnega, sprejemljivega in neizogibnega vedenja«, »kot specifično obliko izrabljanja, kot zločin« (Zaviršek 1996, str. vi).

Orme, Dominelli in Mullender (2000) menijo, da je ravno zaradi tega, ker je nasilje spolno specifično in ga povzročajo moški, potrebno z njimi delati na preprečevanju nasilja. Socialne delavke in delavci morajo izhajati iz feminističnega razumevanja nasilja in skupinskega dela, da bi dosegli spremembe.

1.4. DELO S POVZROČITELJI NASILJA

Glavni cilj dela s povzročitelji nasilja je zmanjšati oz. ustaviti nasilje in s tem povečati varnost žrtev nasilja (Aničić idr., 2015). Na nasilje v intimnopartnerskih odnosih lahko gledamo iz vidika feministične perspektive, za katero velja, da poudarja družben kontekst, v katerem je moč neenakomerno porazdeljena med moškimi in ženskami. Posledično je nasilje družben problem in ne (zgolj) problem posameznice, ki nasilje doživlja. Kljub temu da krivdo za pojavljanje nasilja v zasebni sferi pripisuje družbi in njenim pojmovanjem ženskosti in moškosti, pa povzročiteljev ne odvezuje odgovornosti za povzročanje nasilja. Zato je potrebno delovati na več ravneh, tako na osebni ravni dela s povzročitelji nasilja, kot tudi z ozaveščanjem javnosti in delovanjem, s katerim se vpliva na delovanje državnih in nevladnih institucij.

Na drugi strani druge teorije iščejo vzroke za nasilje v posameznikih, tako v povzročitelju kot tudi v žrtvi. Povzročanje nasilja je lahko za povzročitelja odziv na stresno realnost svojega življenja, kot na primer brezposelnost ali izkoriščevalske razmere na trgu delovne sile. V tem primeru povzročitelja nasilja odvezuje krivde ter tudi odgovornosti, saj jih vidi kot žrtve družbenih razmer.

Glavni namen programov za povzročitelje nasilja je varnost žensk in otrok, kar je skupno s programi, ki delajo neposredno z ženskami, žrtvami nasilja. Iz določenega zornega kota se

lahko te programe vidi kot konkurenčne, še posebej, ker so financirani iz istih fondov, vendar pa je pravilnejši pogled nanje kot na dopolnjujoče se. Pomembno pa je, da se programov za povzročitelje nasilja ne vzpostavlja tam, kjer še ni poskrbljeno za žrtve nasilja, saj je varnost žrtev skupni imenovalec vseh programov na tem področju. Zato je programe za povzročitelje nasilja potrebno umestiti v širši kontekst družbenega boja proti nasilju nad ženskami (Ajdukovic, Pauncz 2015, str. 2).

Programi, namenjeni povzročiteljem nasilja, se razlikujejo glede na konceptualna izhodišča. Nekatera so bolj usmerjena v obvladovanje jeze, spet druga vidijo razloge za nasilno vedenje posameznikov v samem ustroju družbe, ki je androcentrična, tj. preferira moški spol nad ženskim, stereotipno moške lastnosti bolje ceni kot stereotipno ženske ipd., ter tolerantna do nasilja nad ženskami.

1.4.1. Mednarodni standardi in programi dela s povzročitelji

V grobem lahko programe za povzročitelje nasilja razdelimo v dve skupini: programi, ki so usmerjeni predvsem v obvladovanje jeze, in programi, ki so namenjeni povzročiteljem nasilja, ki zlorablajo moč in nadzor (Zver Makovec, 2016, str. 79).

Kot dobra praksa dela s povzročitelji na Norveškem velja brøsetski program obvladovanja jeze, ki poleg tehnik obvladovanja jeze vključuje tudi razumevanje družinske dinamike. Temelji na kognitivni terapiji in uporabnikom ponuja različne tehnike za odkrivanje temeljnih in drugih prepričanj, ki vodijo k napačni interpretaciji potencialno nasilnih situacij. Učijo se prepoznavati dejavnike v posameznih okoliščinah, ki vodijo k izbruhom ali pretirani jezi, ter kako spremeniti interpretacijo situacije na način, ki jih ne bo pripeljal do nasilja. Nasilje je torej razloženo v intraindividualnih procesih kognicije, čustev in vedenja (ibid. str. 80).

Duluth model, ki je nastal leta 1980 v ameriški zvezni državi Minnesota, je skupnostno usmerjen in kot vzrok za nasilje moških prepoznava preplet socializacije v moško spolno vlogo, zgodovinsko izvirajoče strukturne neenakosti med spoloma ter kulturne strpnosti do nasilja. Program temelji na prevpraševanju spolnih vlog, velik poudarek pa namenja posledicam, ki jih zaradi svojega spola doživljajo ženske. Nasilje pojmuje kot kršitev človekovih pravic žensk in zato odgovornost za spremembo prenaša na uporabnike. Ti so soočeni s svojimi mizoginimi prepričanji, s katerimi opravičujejo svoja nasilna ravnanja, in s tem, da je nasilje vedno izbira, ki jo lahko spremenijo. Program je zastavljen kot eden od

sistemskih odzivov na nasilje nad ženskami, zato kot pomembne akterje šteje institucije in organizacije, ki nudijo zaščito žrtvam nasilja, ter pravosodne in represivne organe (Domestic Abuse Intervention Programs, b. d.; Zver Makovec 2016, str. 79-80).

Standardi so potrebni za zagotovitev kvalitete dela, upoštevati pa morajo raznolikost programov.

- Cilj vseh programov za povzročitelje nasilja je povečanje varnosti žrtev nasilja, zato morajo biti del sistema odziva na to socialno problematiko.
- Teoretična podlaga mora vključevati razumevanje spolnih hierarhij in aspektov moškosti, definicijo nasilja v družini in vrste zlorabe, razumevanje vzrokov in mehanizmov, ki privedejo do nasilja, ter razumevanje vzrokov, zakaj naj bi predlagani ukrepi spremenili nasilno vedenje uporabnikov.
- Ukrepi se morajo osredotočati na družbeno-kulturne dejavnike (neenakomerno razporejena moč med spoloma), dejavnike, ki zadevajo medsebojne odnose in na individualne dejavnike (kognitivne, emocionalne in vedenjske). (Smernice za razvoj standardov za vzgojne programe za moške, storilce nasilnih dejanj v družini, str. 2)

1.4.2. Delo s povzročitelji nasilja na CSD

Socialne delavke na centrih za socialno delo se pri delu s povzročitelji nasilja opirajo na več zakonov in pravilnikov, razgovore pa vodijo v okviru različnih storitev in nalog, zapisanih v Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD (v nadaljevanju Katalog 2018). V Katalogu so navedene naloge za preprečevanje nasilja v družini, ki predvidevajo opravila za odrasle in mladoletne žrtve nasilja ter povzročitelje nasilja. Prva in najpomembnejša naloga je obravnava žrtve nasilja. Pri vsaki nalogi je, glede na situacijo, predvideno vodenje uporabnice ali uporabnika v drugih programih in storitvah, ki jih izvaja CSD.

Pogovor s povzročiteljem nasilja se opravi po podani prijavi nasilja v družini. Namen pogovora je prepoznavanje nasilnega vedenja, soočanje z odgovornostjo za nasilna ravnanja in njegovimi posledicami ter mu ponuditi strokovno pomoč za spreminjanje nasilnega vedenja in možnost vključitve v različne programe (Katalog 2018, str. 140). Glede na potek pogovora se odločijo nadaljnji koraki.

Povzročitelj je umeščen v t. i. prvo socialno pomoč. Prva socialna pomoč je opisana kot storitev, ki uporabniku omogoči prepoznavo svojih problemov in stisk, pogovor o mogočih rešitvah in možnih storitvah, dajatvah ter obveznostih. Vključuje tudi predstavitev mreže in zunanjih izvajalcev. Kot upravičenca definira vsakega uporabnika, ki se znajde v stiski ali težavi in ki prostovoljno pristopi k storitvi (Katalog 2018, str. 222).

Za zaposlene na CSD, ki delajo s povzročitelji nasilja, so v pomoč pri delu napotki, zapisani v eni od številčk revije Kaljenje, ki jo izdaja Skupnost CSD Slovenije (Kaljenje, letnik 5, številka 10). Po podani prijavi nasilja v družini se socialna delavka pripravi na svetovalni pogovor s povzročiteljem nasilja, s katerim stopi v stik po telefonu ali s pisnim vabilom. V vabilu na pogovor povzročitelju predstavi razloge za vabilo in namen pogovora. Izhaja iz informacij, ki jih vsebuje prijava o nasilju. Socialna delavka izhaja iz storjenega dejanja, opisanega v prijavi, in iz njegovih posledic. V kolikor se moški odzove vabilu, socialna delavka z njim vzpostavi dialog, ki je usmerjen v razmišljanje o preteklem nasilnem dogodku in nastalih posledicah, tako na žrtev kot na povzročitelja nasilja. Spregovorita o njegovih pričakovanih. Socialna delavka mu predstavi možne oblike pomoči za spremembo njegovega vedenja. Na podlagi njegovega osebnega videnja rešitve svojih težav razmišljata o možnostih, ki jih ima. Pogovor mora nujno vsebovati soočanje z uporabnikovo odgovornostjo, tako za preteklo nasilno ravnanje kot tudi za posledice, ki jih občuti uporabnik sam. Iščeta in odkrivata motivacijo za medsebojno sodelovanje ter za iskanje pomoči za spremembe (Kaljenje 2010, str. 75).

Uporabniki, ki se zatekajo k izbiri nasilnega vedenja, morajo dobiti jasno sporočilo, da je tako ravnanje nedopustno. Pogovor mora potekati z jasno postavljenimi mejami, kar pomeni, da je pogovor strukturiran in da so jasna pravila komunikacije. Socialna delavka mora uporabnika soočiti s temi pravili na začetku pogovora. Na tak način se lahko izogne manipulacijam in uporabnikovi vzpostavitvi nadzora nad procesom dela ter zmanjša možnost za minimaliziranje njegove odgovornosti za prijavljeni nasilni dogodek. Socialna delavka mora biti pozorna na uporabnikove poskuse manipuliranja, ogibanja odgovornosti in opravičevanje nasilnega ravnanja. Zagovarja ničelno toleranco do nasilja. Socialna delavka tako uporabnika seznani, da bo v primeru nasilnega vedenja med pogovorom prekinila pogovor in obvestila policijo (Kaljenje 2010, str. 60).

Uporabnik mora biti jasno soočen z nesprejemljivostjo svojega nasilnega vedenja in s kazensko odgovornostjo zanj. Vedeti mora, da se prijava njegovega nasilja jemlje resno in

da je cilj postopkov ter ukrepov varnost žrtve njegovega nasilja (Bezenšek Lalić, 2009). Socialna delavka mu tako predstavi pristojnosti vključenih institucij, katerih delo je usmerjeno v doseganje tega cilja (CSD, policija, sodišče, tožilstvo). V kolikor uporabnik govori o izvajanju nasilja nad družinskimi člani, je potrebno pridobiti njegovo izjavo na zapisnik in dobiti zagotovilo, da bo uporabnik prenehal z nasiljem (ibid.). Pogovor je usmerjen v iskanje notranje motivacije za spremembo izbranih načinov vedenja.

1.4.3. Društvo za nenasilno komunikacijo

Program Društva za nenasilno komunikacijo (v nadaljevanju DNK) temelji na razumevanju nasilja kot kompleksnega družbenega pojava, ki izhaja iz spolnih hierarhij in družbenega androcentrizma. Z neposrednim delom z moškimi, ki povzročajo nasilje, torej poskušamo zmanjšati ali pa ustaviti nasilje nad ženskami ter tako povečati njihovo varnost. Društvo za nenasilno komunikacijo ima poleg programov, namenjenih neposredno žrtvam nasilja, tudi programe za povzročitelje nasilja. Ti temeljijo na treh osnovnih načelih društva:

- Za nasilje je vedno odgovoren povzročitelj nasilja: ne glede na to, kakšni so povod in vzroki za izvajano nasilje, je zanj vedno odgovoren izključno povzročitelj. Na izbiro vplivajo dejavniki tveganja (npr. brezposelnost, revščina, alkoholizem ipd.), vendar pa povzročiteljev le-ti ne odvezujejo odgovornosti za nasilje.
- Nasilje preprečujemo z ničelno toleranco do nasilja: povzročitelji nasilja morajo dobivati sporočila, da je njihovo dejanje nedopustno, saj je izbira našega vedenja odvisna tudi od odziva okolice. Kriminalizacija nasilja v intimno-partnerskih razmerjih je zato pomembna, da država povzročiteljem nasilja da jasno sporočilo, da ima njihovo ravnanje pravne posledice ter jih s tem poskuša odvrčati od takega vedenja.
- Nasilje je naučeno vedenje, zato se lahko naučimo drugačnih vedenj: pomembno je, da za povzročanje nasilja ne krivimo osebnosti povzročitelja, saj mu s tem odvzamemo možnost spremembe vedenja. Obenem se je potrebno zavedati, da je povzročitelj nasilja oseba s svojimi izkušnjami, čustvi in vrednotami, zato je potrebno z njim razvijati spoštljiv odnos, hkrati pa mu pomagati razumeti, da je njegova izbira nasilnega vedenja zavestna odločitev, ki jo lahko spremeni (Aničić idr. 2015, str. 44-46).

1.4.4. Trening socialnih veščin za povzročitelje nasilja

Trening socialnih veščin (v nadaljevanju TSV, ki ga prav tako izvaja DNK za povzročitelje nasilja, zajema skupinsko in individualno obliko dela, vključenim uporabnikom pa omogoča intenzivno delo na spreminjanju prepričanj in vedenj ter razvijanje veščin nenasilne komunikacije. (Aničić idr. 2015, str. 97).

Program je zaradi prednosti dalj časa trajajoče, redne obravnave, razdeljen na štiriindvajset srečanj skupine in vmesne individualne pogovore. Skupinska srečanja so namenjena moškim povzročiteljem, ki izvajajo nasilje nad ženskami, individualna srečanja pa so namenjena ženskim povzročiteljicam nasilja ter tistim moškim povzročiteljem, ki jim oblika skupinske obravnave ne ustreza. Ženske povzročiteljice najpogosteje izvajajo nasilje nad otroki, zato teme, obravnavane na skupinskih srečanjih, zanje niso primerne.

V programu se uporabniki učijo prepoznavati lastne vzorce nasilnega vedenja in jih opustiti ter nadomestiti z novimi, drugimi nenasilnimi oblikami. Ker ravnanja osebe temeljijo na lastnih prepričanjih, se program osredotoča najprej na spremembo prepričanj in vrednot, ki omogoča uporabo neustreznih, nasilnih ravnanj. Uporabniki intenzivno predelujejo svojo izkušnjo povzročanja nasilja, se učijo prevzemanja odgovornosti in se soočajo s posledicami povzročenega nasilja (Aničić idr. 2015, str. 98). Imajo možnost učenja in treninga različnih socialnih veščin, na primer veščine nenasilne komunikacije in razreševanja konfliktov. Uporabniki imajo tudi možnost izdelave osebnega načrta prevzemanja odgovornosti.

Program dopolnjuje obstoječi sistem sankcioniranja povzročiteljev nasilja. Je edini program za povzročitelje nasilja, ki je verificiran s strani Socialne zbornice Slovenije (Aničić idr. 2015, str. 118). Sam po sebi ne predstavlja kazenske sankcije, razen, ko tako določi sodišče (ibid., str. 98).

Cilji programa TSV (po Aničić idr. 2015, str. 99):

- prenehanje povzročanja nasilja;
- povečanje varnosti in posledično kakovosti življenja oseb, ki so doživele ali še doživljajo nasilje;
- povzročiteljem nasilja ponuditi znanja in veščine, ki jim omogoči spremembo vedenj ter prepričanj, ki jim dovoljujejo povzročanje nasilja;
- učenje prevzemanja odgovornosti (za povzročeno nasilje, posledice nasilja in za svoje vedenje);

- razvijanje socialnih spretnosti (učenje nenasilne komunikacije, konstruktivnega reševanja težav, nenasilnega starševstva in vzgoje);
- povečanje čustvene pismenosti (razumevanje in prepoznavanje lastnih čustev ter čustev drugih, primerno izražanje čustev ipd.);
- in razumevanje nasilja nad ženskami kot neposredne posledice strukturne neenakopravnosti v odnosih med spoloma.

Štiriindvajset srečanj predvideva obravnavanje štiriindvajset tem.

1. Nasilje
2. Nasilno vedenje kot zloraba moči
3. Dinamika nasilnih odnosov
4. Analiza primera
5. Predstave o partnerskem odnosu
6. Sporočila, ki smo jih prejeli v svoji primarni družini in v času odraščanja
7. Čustva
8. Osebna odgovornost za ravnanje s čustvi
9. Razumevanje čustva jeze
10. Prepoznavanje posesivnega vedenja v povezavi z ljubosumjem
11. Tehnike preusmerjanja pozornosti in sproščanja
12. Prezemanje odgovornosti
13. Time-out tehnika
14. Razlike med spoloma in zakaj večkrat niso resnične
15. Enakopravno/enakovredno partnerstvo
16. Prekinitev partnerskega odnosa
17. Nasilje nad otroki
18. Odnos med otrokom in staršem
19. Spoznavanje svojih potreb in potreb drugih ljudi
20. Zasvojenost in nasilje
21. Ničelna toleranca do nasilja
22. Razumevanje konfliktov
23. Specifika konfliktov v intimnopartnerskih odnosih
24. Veščine poslušanja in pogovarjanja

Program, ki je namenjen mladostnikom, ki jih na DNK napotijo različne institucije, je prilagojen in obsega 10 tem, ki vključujejo področja nasilja, spolnosti, samopodobe in moškosti.

Na DNK (Aničić, idr., 2015, str. 117-119) opozarjajo, da bi bilo potrebno delu s povzročitelji nameniti več pozornosti in razvijati raznolike programe, ki bi ustrezali zelo heterogeni skupini moških, ki jih institucije napotujejo k njim. Tako bi bilo potrebno program prilagoditi moškim s težavami v duševnem zdravju ali z zasvojenostjo. Različni programi bi bolje naslavljali to heterogenost.

2. OPREDELITEV PROBLEMA

Kot prostovoljka Društva za nenasilno komunikacijo sem začela z druženji z deklico, katere oče je izvajal nasilje v njeni družini. Tako sem prvič vstopila na področje socialnega dela, katerega primarni namen je pomoč in podpora žrtvam nasilja. Delo, ki ga opravljam kot prostovoljka, je le majhen delček dejavnosti, ki jih izvaja in koordinira DNK. Veliko zanimanje mi je vzbudil njihov program, namenjen povzročiteljem nasilja, saj je prvi program, ki iz feminističnega vidika naslavlja nasilje, ki ga povzročajo uporabniki, ter tako dá jasno sporočilo, da so moški tisti, ki morajo opraviti delo, da se lahko nasilje konča. V programu so namreč naslavljeni kot tisti, ki morajo nositi odgovornost za povzročeno nasilje in za prenehanje z nasiljem. V društvu jih ne prepoznavajo kot žrtve kulturnega okolja, v katerem je nasilje z vseh strani tolerirano in celo spodbujeno. Ponudi pa jim možnost, da ozavešijo svojo lastno vpetost v patriarhalno strukturo, možnost, da razmislijo o tem, kaj zanje pomeni biti moški ter kakšna pričakovanja imajo do žensk, s katerimi si želijo partnerskih razmerij. To jih lahko privede do razumevanja, zakaj se vedejo tako, kot se.

Ker so centri za socialno delo glavni nosilci primerov nasilja, me je zanimalo, kako v njih poteka delo s povzročitelji nasilja. Zanimalo me je, kako izgledajo prva srečanja, kako se z uporabnikom pogovarjajo o njegovem povzročanju nasilja ter kako ga soočijo z odgovornostjo zanj. Kot institucije so CSD odgovorni za koordinacijo pomoči in obravnave med različnimi ustanovami, zato sem želela поблиže spoznati njihovo sodelovanje z DNK. Zanimalo me je, koliko je v njihovih močeh, da uporabnika pritegnejo v sodelovanje z društvom, in kakšno vlogo imajo socialne delavke na CSD v nadaljnjem sodelovanju. Zanimalo pa me je tudi, kako doživljajo svoje delo. Uporabniki so v njihovem primeru moški, ki povzročajo nasilje nad ženskami, zato sem predvidevala, da se njihov odnos do žensk na določen način kaže tudi v odnosu do socialnih delavk.

2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Predvidevam, da pri delu s povzročitelji nasilja med centri za socialno delo ne obstajajo velike razlike in posledično tudi ne pri sodelovanju z Društvom za nenasilno komunikacijo. V zvezi s tem postavljam naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kakšna posebna znanja imajo za delo s povzročitelji nasilja?
- Kakšno je sodelovanje z Društvom za nenasilno komunikacijo?
- Kdaj se odločijo za sodelovanje z Društvom za nenasilno komunikacijo?

Predvidevam tudi, da socialne delavke na centrih za socialno delo poskušajo doseči, da povzročitelj nasilja sprejme odgovornost za svoja nasilna ravnanja. V zvezi s tem postavljam naslednja raziskovalna vprašanja:

- Na kakšen način delajo s povzročitelji nasilja?
- Kako vzpostavijo delovni odnos z njimi?
- Kako se socialne delavke pogovarjajo o nasilju s povzročitelji nasilja?

3. METODOLOGIJA

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je empirična kvalitativna, saj sem preko pogovorov s socialnimi delavkami zbirala besedne opise (Mesec, 2009). Namen raziskave je dobiti vpogled v delo socialnih delavk s povzročitelji nasilja na centrih za socialno delo.

3.2. RAZISKOVALNI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatke sem pridobivala s spraševanjem. Pripravila sem delno strukturiran intervju, v katerem sem vprašanja razdelila v tri sklope in sicer splošni del o delu, ki ga opravljajo, sledi sodelovanje z Društvom za nenasilno komunikacijo in na koncu še vprašanja o osebnem doživljanju dela s povzročitelji nasilja.

Sledila sem pripravljenim vprašanjem, a sem hkrati sledila tudi toku pogovora in postavila še kakšno dodatno vprašanje, če sem ocenila, da je to potrebno, ali pa kakšno izpustila, če je intervjuvanka nanj že odgovorila znotraj drugih odgovorov.

3.3. POPULACIJA IN VZORČENJE

Mojo populacijo sestavljajo socialne delavke, zaposlene na centrih za socialno delo, ki opravljajo delo s povzročitelji nasilja po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini. Omejila sem se na območje Mestne občine Ljubljana, zato je bilo v mojem vzorcu pet centrov za socialno delo (CSD Šiška, CSD Bežigrad, CSD Vič Rudnik, CSD Moste-Polje in CSD Ljubljana center). Na vsakem od njih so mi dali kontakt socialne delavke, ki je bila zadolžena za delo s povzročitelji nasilja. Tako sem dobila pet intervjuvank.

3.4. ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem dobila z intervjuvanjem. Za čas intervjuja sem se z vsako od intervjuvank vnaprej dogovorila. Intervjuje sem izvajala sama in jih s predhodnim dovoljenjem zvočno posnela. Trajali so od pol do ene ure, izvedla pa sem jih meseca februarja in marca 2018. Vse intervjuje sem posnela v pisarnah intervjuvank.

3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Obdelava zbranih podatkov je kvalitativna, obdelala sem jih s kodiranjem. Zbrano gradivo sem prepisala po zvočnem zapisu. Pri vsakem intervjuju sem v prepisih označila posamezne izjave, pomembne za temo naloge in jih oštevilčila. Intervjuje sem označila s črkami od A do E. Izjave sem shematizirala v razpredelnico, kjer sem vsaki izmed izjav pripisala kategorijo in temo. Celotna obdelava podatkov izvira iz kodirnih listov, ki se nahajajo v prilogi.

Primer poteka obdelave podatkov

Št. izjave	Izjava	Kategorija	Tema
C1	Informacijo dobimo ali iz strani interventne službe, ki je posredovala izven delovnega časa centra	Na pobudo interventne službe	Stik s povzročiteljem nasilja
C2	ali iz strani policije	Na pobudo policije	Stik s povzročiteljem nasilja
C3	včasih pa tudi iz strani uporabnice/uporabnika, žrtve nasilja samega	Na pobudo žrtve nasilja	Stik s povzročiteljem nasilja
C4	in se v bistvu nemudoma, ko dobimo informacijo, da je prišlo do nekega nasilnega ravnanja, stopi v telefonski kontakt s povzročiteljem in se ga poskuša motivirati, da bi se čim prej tudi osebno srečali.	Kontaktiranje po telefonu	Stik s povzročiteljem nasilja
C4	eni so zelo kritični do sebe pa do svojega ravnanja, že vedo sami, kaj so naredili narobe in lahko z njimi se začne delat čisto na drugi stopnji kakor z nekom, ki nima popolnoma nobenega uvida, ki ni kritičen, ki ne prevzema nobene odgovornosti, za to, kar se je zgodilo, in tam je pa treba seveda začeti mogoče na malo nižji stopnički	Razlike med uporabniki glede uvida v svoja dejanja	Razlike med uporabniki
C5	Jaz to naredim tako, da pač poskušam najti z gospodom neko temo, ki mu je zanimiva, o kateri je pripravljen kaj povedat, mogoče čisto na splošno, da se malo sprosti. Potem pa se kar odprejo. Potem se kar da z njimi pogovarjat	Vzpostavljanje osebnega stika	Delo s povzročitelji nasilja

4. REZULTATI

Rezultate sem predstavila po posameznih temah, ki sem jih določila v postopku kodiranja. V razpravi bom rezultate povezala s prebrano relevantno literaturo in zaključila s sklepi, do katerih sem prišla s pomočjo pričujoče kvalitativne raziskave.

4.1. STIK S POVZROČITELJEM NASILJA

Socialne delavke na centrih za socialno delo pridejo v stik s povzročitelji nasilja na pobudo različnih akterjev in akterk. Vse sogovornice so navedle policijo kot tisti organ, ki obvesti CSD o sumu storitve kaznivega dejanja nasilja v družini ali o izrečenem ukrepu prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju. Omenile so tudi interventno službo, ki deluje v okviru regijske službe za koordinacijo in pomoč žrtvam nasilja v družini. Ta deluje tudi izven delovnega časa centra za socialno delo. Prejeta obvestila o storjenem nasilju v družini predajo pristojnemu centru. Redkeje stopijo v stik s povzročiteljem nasilja na pobudo žrtve nasilja, na podlagi anonimne prijave nasilja v družini ali pa na pobudo Društva za nenasilno komunikacijo.

Povzročitelja nasilja največkrat povabijo na prvi pogovor preko telefona, redkeje po pošti, z uradnim vabilom.

4.2. DELO S POVZROČITELJI NASILJA

Delo s povzročitelji nasilja poteka na centrih za socialno delo v okviru storitve prva socialna pomoč, ki predvideva svetovanje in usmerjanje v ustrezne programe ali/in druge institucije (*smo mi dolžni tudi s povzročiteljem opraviti tako imenovano prvo socialno pomoč, to se pravi storitev (A6), dolžni smo jih poklicat, potem jih seznanit z zadevo in pa usmerit v ustrezne inštitucije. To se pravi, ne vem, v določene zdravstvene institucije, v Društvo za nenasilno komunikacijo (A8))*). Dolžnost opraviti pogovor s povzročiteljem nasilja jim nalaga Zakon o preprečevanju nasilja v družini.

Ena od sogovornic je opisala pogovor na prvem srečanju, na katerem se osredotoči na situacijo, ki je uporabnika pripeljala na CSD: *»O situaciji, ki je pripeljala do povzročitve nasilja, o njegovi udeležbi, o njegovem pogledu na to situacijo, o tem, ali prevzema odgovornost za povzročitev nasilja. Opis odnosov, ki so vladali med družinskimi člani takrat ali pa prej, ko je prišlo do nasilja, o čem je takrat razmišljal, zakaj je prišlo do tega, recimo izbruha nasilja v takratni situaciji ... kakšni so zdaj njegovi običajni odzivi na nesoglasja, ki*

se dogajajo, kakšen odnos ima on do tega, do same povzročitve nasilja, ali prevzema odgovornost ali ne prevzema odgovornosti. [...] In potem iz tega sledi tudi pogovor o tem, o posledicah takega nasilnega vedenja nad žrtvijo.» (B6) Druga sogovornica je poudarila pomembnost vzpostavitve osebnega stika z uporabnikom (Jaz to naredim tako, da pač poskušam najti z gospodom neko temo, ki mu je zanimiva, o kateri je pripravljen kaj povedat, mogoče čisto na splošno, da se malo sprosti. Potem pa se kar odprejo. Potem se kar da z njimi pogovarjat (C5)). Eni od sogovornic pa je na prvem srečanju pomembno predvsem to, da dobi uporabnikovo soglasje za sodelovanje z njim (Ampak na prvem razgovoru je predvsem pomembno samo to, da dobim sodelovanje z njim (E13)).

Kot cilj dela s povzročitelji nasilja so tri sogovornice poudarile preprečitev nasilja (*Sprememba vedenja. Cilj dela je ustavitev nasilja. (B12), Cilj dela s povzročitelji je to, da do nasilja ne bi več prišlo (C12), Predvsem preprečitev nadaljnjega nasilja (E18)*), četrta cilj vidi v odpravi vzrokov za nasilno vedenje (*Cilj dela je, da odpravimo vzroke za nasilno vedenje in da seveda hkrati lahko pomagamo tudi žrtvi. (A10)*), peta pa v uvidu v nedopustnost nasilja (*Uvid v nedopustnost nasilja, v odnosu (D2)*). Najpomembneje je torej preprečiti nasilje, šele potem se odpre prostor za delo na uvidu v lastna ravnanja, ki so podlaga za trajnejše spremembe (*Preprečitev nadaljnjega nasilja, potem pa šele ozaveščanje o njegovih vzorcih vedenja in o prevzemanju odgovornosti, o ozaveščanju, refleksiji, o uvidu v njegove lastne procese, uvid v njegove težave (E21)*).

Pri delu s povzročitelji nasilja se lahko socialne delavke oprejo na smernice, ki jih je oblikovalo Društvo za nenasilno komunikacijo na podlagi svojega dela s povzročitelji nasilja (*Seveda so te smernice, ki jih je DNK izdal. (E7)*).

Socialne delavke na centrih za socialno delo lahko povzročitelje nasilja usmerijo v različne programe, o čemer bom pisala v nadaljevanju, ena od sogovornic pa je omenila tudi možnost rednih srečanj na CSD (*Lahko se tukaj pozicija z uporabnikom dogovarja, da prihaja na razgovore na tukajšnji center za socialno delo k meni. Lahko je ponudba v smeri, če so identificirani še dodatni problemi, recimo vključitev v kakšne druge programe, oblike pomoči, ki so na voljo (B8)*). Ista sogovornica je omenila tudi možnost spremljanja uporabnika, ki obiskuje druge programe (*In pa potem seveda spremljanje situacije, odvisno od tega, kako se dogovarjamo, ali je to enkrat na mesec, enkrat na dva meseca (B11)*).

Sogovornice so poudarile pomembnost spoštljivega odnosa do uporabnika in da je uporabnik v prvi vrsti človek (*ampak ne pa zdaj izvajati neke hude ultra represije, tudi njega je treba gledat kot človeka (C17)*), (*Ker s povzročiteljem moramo biti ravno tako spoštljivi, tako kot sem vam že prej rekla. Vsi smo ljudje, vsi smo nekoč bili majhni. Ne moreš reč 'tale je pa čisto zanič' (A14)*).

Socialne delavke, ki delajo s povzročitelji nasilja, morajo znati uporabnika slišati, a hkrati jasno obsoditi njegovo ravnanje (*Da sem jaz tukaj za to, da ga poslušam, da ga razumem, da ga slišim, ampak se ne strinjam z njim. To je zelo pomembno, tudi vedno rečem na glas: 'jaz vas zelo dobro razumem, ampak se nikakor ne strinjam'. Če bi ostalo samo pri 'razumem vas', bi on dobil potrditev, da je vse ok, kar dela. (E14)*).

Problematizirajo njegovo nasilno vedenje, ne pa njegove osebnosti (*problematiziramo njegovo vedenje kot tisto, za katero je bil on odgovoren (B7)*). V ospredju je torej uporabnikovo vedenje, ki ga uporabnik izbere, zato je zanj tudi odgovoren. Sprememba vedenja pa se lahko zgodi, ko uporabnik ozavešči svoje vedenje kot lastno izbiro (*Vsekakor, da povzročitelj nasilja prepozna, da je njegova izbira vedenja, ki ga v določeni situaciji uporablja (B14)*). Zato se zdi eni od sogovornic pomembno reagirati na uporabnikova zatiranje, da je njegovo ravnanje zgolj odziv na ravnanje partnerke. (*Predvsem pa vedno reagiram na to: 'jaz sem jo moral, jaz nisem imel drugega izhoda'. Takrat vedno rečem: 'stop, zdaj pa poglejva, pa napišiva druge izhode'. In potem začne pisat. Da grem ven, da pokličem nekoga, ki mu zaupam. Ampak predvsem prvi korak je umik iz te situacije. (E17)*).

Uporabnik tako dobi sporočilo, da ima vedno na izbiro več ravnanj in da je izbira vedenja tudi to, da se iz situacije umakne ter se s tem izogne izbiri nasilja. Socialne delavke na CSD torej uporabniku lahko pomagajo pri iskanju primernih načinov vedenja v situacijah, ko po navadi uporabijo nasilje (*In pa poskušat najti druge, bolj sprejemljive načine vedenja, ki seveda pomenijo, da jih lahko uporabnik uporabi v takih kritičnih situacijah, ki seveda ne bodo pomenili, da bo prihajalo do nasilja, ampak da bo prihajalo do tega, da bosta ali nekako bolj konstruktivno reševala zaplete. (B13)*).

Pri delu s povzročitelji nasilja je pomembna ničelna toleranca do nasilja, da se socialna delavka odzove na kakršnokoli nasilje in da ga nikoli ne opravičuje. Pri tem se lahko opre na zakone Republike Slovenije, ki tako vedenje kriminalizirajo (*Potem pa reflektirat. Potem pa povedat. Ko on pove, kako je on doživljal ta odnos, kako on doživlja to žensko, potem pa šele reflektiram nazaj, se pravi ničelna toleranca do nasilja, da razumem, da smo vsi kdaj*

jezni, samo smo v Sloveniji, kjer je tak zakon, da ne smeš niti psihično poniževat človeka niti na kakršenkoli drug način (E8)).

Pomembno je tudi, da se uporabnik zaveda posledic, ki jih povzroči s svojim nasilnim ravnanjem: v prvi vrsti posledice, ki jih občuti žrtev nasilja, ter pravne posledice, ki jih bo nosil sam, če bo s takim ravnanjem nadaljeval (*Da človeku predstaviš posledice. Preden gre on ven iz prvega razgovora, mora biti seznanjen s tem, da če bo še tako nadaljeval, da bo policija, da so ljudje zaradi nasilja v družini po pet let v zaporih, da to so resne stvari, da to ni več tako, kot je bilo pred leti, ko se ta sodni sistem ni vzpostavil (E19)).* S pomočjo kazenskopravnega sistema in podporo žrtvi se lahko na povzročitelja naredi pritisk, ki je lahko zunanji motivator za prenehanje z nasiljem (*In da delamo tudi z žrtvijo, kar pomeni, da vsaka stvar, ki jo bo on rekel ali pa naredil, bo ona to povedala naprej. Tukaj mu damo jasno vedet, da ona zdaj ni več sama. Da predvsem bomo še naprej delali, da bo vsako malo stvar šla prijaviti na policijo. Tako nekako ga poskušamo stisnit, da zdaj ni več izhoda. (E20)).*

Odzivanje socialne delavke pa velja tudi za minimaliziranje nasilja, ki ga je uporabnik povzročil. Ena od sogovornic je opisala svoj odziv: *Če človek minimalizira to nasilje, so te tehnike, kakor zrcaljenje, da mu rečeš 'zdaj pa poglejva, kako bi bilo pa vam, če bi šef v službi na tak način ravnal', pa ponovim od žene zgodbo. In po navadi se kar malo zamislijo. (E9).* Tehnika, ki jo je opisala, učinkuje tudi kot razvijanje empatije pri uporabniku, kar je prav tako eden od ciljev pri delu z ljudmi, ki uporabljajo nasilje (*In tukaj na tej točki je treba človeka ustavit pa ga na različne načine postaviti v njeno kožo. Da sploh približno razvije občutek empatije, kako se njegova žena počuti. Vsaj približno (E12)).*

Štiri sogovornice imajo delo organizirano tako, da opravljajo strokovno delo tudi z žrtvami nasilja. Le ena od sogovornic dela zgolj s povzročitelji nasilja. Mnenja o tem, kakšna ureditev je najbolj ustrezna, so deljena. Socialni delavki, ki dela zgolj z ljudmi, ki nasilje povzročajo, taka delitev dela ustreza (*Moj pogled je, da na nek način, bi bilo meni oteženo razmišljanje o potrebah uporabnika, če bi delala z obema (B18)).* Zgolj ena sogovornica, ki dela tako s povzročitelji kot tudi z žrtvami nasilja, vidi v tem slabosti zaradi mešanja zgodb uporabnice in uporabnika (*Zaradi tega, ker je meni lažje delat ločeno, ker potem sem lahko popolnoma v zgodbi ali ženske ali moškega (E25)).* Ostale tri sogovornice pa v delu z obema ne vidijo nobenih slabosti ne zase ne za uporabnice in uporabnike (*Zaenkrat nisem opazila, da bi kdo izražal takšno nezaupanje v to smer. (C18))* oziroma vidijo prednosti, ker imajo

tako več informacij in več nadzora nad zgodbo (*Jaz osebno vidim prednosti, ker lahko spremljam zadevo v celoti. Če nimam vpogleda, kaj se z žrtvijo dogaja, potem je nesmiselno, da se ne vem kako trudim s povzročiteljem, ne vem pa, kaj razmišlja žrtev oziroma kaj se z njo dogaja.* (A12)), (*Ja prednosti so v tem, da imaš neko adekvatno zgodbo, da je manj manipuliranja* (D7)). Ena od sogovornic je pri tem izrazila mnenje, da je potrebno ohranjati nevtravno pozicijo med žrtvijo in povzročiteljem (*In tukaj ni vprašanja nekih nezaupanj, da bi jaz držala z žrtvijo ali kakorkoli, ampak jaz tako žrtev kot povzročitelja seznanim s posledicami in tudi odgovornostjo na strani žrtve* (A13)). Ohranjanje nevtralne pozicije je omenila tudi druga sogovornica, vendar jo je omejila na odnos s povzročiteljem nasilja (*To je ful pomembno, da center ne opravlja nalog enega preiskovalca pa obsojevalca, kdo je kriv, kdo ni kriv, kaj se je v resnici zgodilo.* (C8)).

Delo s povzročitelji nasilja vsebuje spodbujanje uporabnika, da izvajanje nasilja prepozna kot težavo in zanj tudi poišče pomoč (*Jaz jih res poskušam no, tudi malo jim dam čas pa jih spet poskušam malo spodbudit, predstavim jim prednosti te obravnave za njih, ampak če ni, ni* (C9)). Ena od sogovornic pa je omenila, da je nemogoče prepričati uporabnika, da bi spremenil svoja prepričanja glede uporabe nasilja (*Nekoga pa, ki misli, da je upravičen do tega, da nasilje izvaja, se pa pač ne da, tudi zaporne kazni ne pomagajo* (D5)), (*Tako da jaz mislim, da ni vedno čisto od postopka odvisno in od odziva institucij, ki se ukvarjajo s tem, ampak predvsem od tega, koliko človek hoče spremenit pa koliko res vidi, da je narobe, kar počne. To mu pa težko v enih pogovorih v pisarni dokažeš* (D6)). Pri tem je začititi tudi nemoč sogovornice, da bi sama kot del sistema bistveno vplivala na spremembo uporabnikovih prepričanj.

4.3. POVZROČITELJ NASILJA

Povzročitelji nasilja se na odkritje njihovega izvajanja nasilja odzivajo na različne načine (*Zanikanje... manipulacija* (E16)). Sogovornice so izpostavile zanikanje (*oni predvsem zagovarjajo stališča, da niso krivi* (A7)), prelaganje odgovornosti na žrtev nasilja ali na koga tretjega (*Ona je kriva. Ona je kriva, ker teži. Po navadi oni govorijo o psihičnem nasilju ženske nad njimi. In da je zaradi tega vsega ona kriva, ker če bi dala mir, če bi naredila vse tako, kot je on hotel, potem bi bilo vse ok.* (E11), *Lahko se dogaja, da zelo močno in intenzivno odgovornost za to, da se je on vedel tako, prepušča partnerki ali bilo komu v skupnosti, s katero živi.* (B15)) in minimaliziranje nasilja (*Se pravi minimaliziranje totalno,*

nesprejemanje odgovornosti, to je zelo značilno za tiste, ki so dalj časa nasilni. (E10), So pa uporabniki, ki se zavedajo te odgovornosti. In pa vedo, da so to naredili, mogoče zminimalizirajo učinke takega svojega vedenja, ampak se zavedajo neustreznosti takega vedenja. (B16)). Kot je razvidno iz zadnje izjave, so stopnje minimaliziranja nasilnih dejanj različna od uporabnika do uporabnika, odvisno od tega, kolikšen je njegov uvid v lastna dejanja in njih posledice. Če je uvid minimalen, je potrebno delo na tem, da se poveča (Moj cilj je, da dosežem vsaj vpogled v to, v posledice, v njegovo odgovornost in pripravljenost za iskanje pomoči (B17)). Delo na tem, da uporabnik pride do vpogleda v lastno nasilno ravnanje, gre z roko v roki z delom na njegovem prevzemanju odgovornosti.

Ena od sogovornic je kot značilnost povzročiteljev nasilja omenila nerealna pričakovanja do partnerke in njihovo željo po nadzoru v družini: *»Ta kontrola pri nasilju v družini se vidi pri povzročiteljih nasilja, kako imajo ta pričakovanja, da bo ona samo za njega tam.« (E6)*

Druga socialna delavka pa je pri določenih uporabnikih zasledila sram zaradi povzročanja nasilja: *»Ker se mi zdi, da je že tukaj, na centru, totalna sramota govorit o tem« (D13).*

Ena od socialnih delavk vidi razlike pri uporabnikih glede uvida v lastna dejanja *»glede na to, koliko je človek osebno zrelo in odgovoren« (E22).* Opisala je osebnostno *»nezrelega«* in neodgovornega (*Se pravi, če gre za človeka, ki živi na denarni socialni pomoči, ki je že sam tako v stiski, ki zlorablja razne substance, ko že cel njegov način življenja vodi k temu, da išče samo ljudi, katere bo on izkoristil, potem je to delo izjemno težko. Ne, da je obsojeno na propad, ampak na čisto drugi način moram z njim. Bolj počasi, bolj previdna moram biti, res delat več časa na zaupanju z njim. (E23))* ter osebnostno zrelega in odgovornega povzročitelja nasilja (*Če pa gre za nekoga, ki je to [nasilno ravnanje] storil enkrat, za nekoga, ki je zaposlen, ki ima dobro socialno mrežo, ki ima že veliko drugih podpor, za nekoga, ki sam prevzema odgovornost za celotno svoje življenje (E24)).* Svoje delo prilagaja osebnostnim karakteristikam uporabnika in njegovemu načinu življenja, kar po njenem mnenju nakazuje stopnjo uvida v lastna ravnanja, tudi nasilna. Druga socialna delavka pa označi uporabnikovo kritičnost do uporabnikovih lastnih dejanj kot tisto lastnost, ki nakazuje stopnjo uvida in posledično začrta način dela z uporabnikom (*eni so zelo kritični do sebe pa do svojega ravnanja, že vedo sami, kaj so naredili narobe in lahko z njimi se začne delat čisto na drugi stopnji kakor z nekom, ki nima popolnoma nobenega uvida, ki ni kritičen, ki ne prevzema nobene odgovornosti, za to, kar se je zgodilo, in tam je pa treba seveda začet mogoče na malo nižji stopnički (C4)).*

Doseganje uporabnikovega uvida v lastna dejanja je bolj verjetno, če se z uporabnikom dela redno dalj časa (*imam upanje, da je mogoče v tem dolgo trajajočem programu mogoče pa doseči en delček nekega uvida oziroma da ponotranjijo to neprimernost svojih ravnanj* (C25)). To socialne delavke na CSD težko dosežejo, saj je delo s povzročitelji nasilja zgolj ena od njihovih delovnih nalog. Lažje to dosežejo na Društvu za nenasilno komunikacijo, kjer so tudi pogoji dela za to boljši.

Sogovornice so govorile tudi o uporabnikovi pripravljenosti za spremembe, kar po mnenju naslednje sogovornice orodja pravosodnega sistema, kot na primer udeleževanje programa kot olajševalna okoliščina pri kazenski obravnavi, niso (*če so, seveda, pripravljeni spremeniti svoje vedenje in nekaj narediti na tem. Drugače to nima smisla, oziroma nima učinka, da so samo zato tam, da imajo olajševalne okoliščine na sodišču ali karkoli, to se ni izkazalo za dobro.* (A9)). Kljub temu je lahko to eden od načinov, kako lahko uporabnika sploh vključijo v program (*če bo prišlo do sodnega postopka oziroma ko bo prišlo do sodnega postopka, da je zelo pomembno, da tudi oni pokažejo, kaj so v tem času naredili zase.* (C29)). Obiskovanje programa ali socialne delavke na CSD pa hkrati pomeni tudi nadzor nad uporabnikom (*kljub temu da on nima uvida, ne prevzame odgovornosti, zanika, kakorkoli, ampak če še vedno prihaja sem, je vseeno fino, ker ima nek občutek enega zunanjega nadzora.* (C14)).

Motivacija za spremembo lahko izhaja iz želje po nadaljevanju partnerskega odnosa (*Jaz mislim, da je veliko odvisno od tega, na kateri točki je zveza njihova. Če res vztrajajo v zvezi zaradi odnosa, ki ga imajo do partnerke, in jim je veliko do nje, do tega, da bi bilo njej dobro, da je še kaj ljubezni, takrat je veliko več možnosti od tistih, ki ne vidijo, da delajo narobe, da to spremenijo* (D3)). Želja po spremembi vedenja mora izhajati iz uporabnika samega (*Drugače to more izhajati iz njega samega. Ni toliko na meni, kakor je na njemu.* (C13)), do nje pa lahko pride s podporo programov (*In če vzporedno obiskuje mogoče še trening socialnih veščin ali pa program za moške, ki povzročajo nasilje na društvu za nenasilno komunikacijo, kjer jim tudi ponavljajo stvari, glede na to, da program traja eno leto, a ne, pa da recimo da hodi še na center, se mi zdi pa, da mogoče lahko pa en košček tega vseeno ponotranji kljub temu da mogoče tega noče.* (C15)). Ena od sogovornic pa je mnenja, da je bolj pomembna uporabnikova notranja dinamika kot njeno prizadevanje za njegovo spremembo: »Ni odvisnosti od tega, kaj ti z njimi počneš, koliko se ti trudiš, koliko vložiš v tisti postopek in v pogovor, ampak bolj od tega, kakšno je njihovo notranje dogajanje, kakšna je notranja dinamika« (D4). Željo po spremembi in uvid v lastna dejanja

torej lahko spodbudijo zunanji dejavniki, kot je obiskovanje socialne delavke na CSD ali udeleževanje TSV, vendar pa brez uporabnikove lastne angažiranosti ne gre (*Težko dosežemo mi. To more pač on doseči. Vendar tudi navsezadnje z našo pomočjo, če seveda to želi. Ker da bi mi nekaj dosegli, je tudi neučinkovito. On mora sam prit do tega, da njegovo vedenje ni sprejemljivo.* (A11)).

Nekateri uporabniki imajo poleg težav z nasilnim vedenjem tudi težave z alkoholom. Te težave se med sabo dopolnjujejo, vendar pa je na njih potrebno delati ločeno (*Potem seveda nekateri povzročitelji imajo tudi težave z alkoholom. Ampak to ni povezano oziroma je, se dopolnjuje, ampak imamo potem dve težavi. Alkohol in nasilje. Ni zdaj to združeno.* (A15)).

4.4. USMERJANJE V ZUNANJE INSTITUCIJE

Delo socialnih delavk na CSD v veliki meri obsega usmerjanje v zunanje institucije (*usmerjam jih tudi v vse, to je zelo pomembno že pri prvem, drugem razgovoru, v strokovno pomoč, ki je na voljo za povzročitelje nasilja, zunaj centra za socialno delo* (C10)). Vse sogovornice so omenile, da povzročitelje nasilja napotijo na DNK. Druge institucije, v katere usmerjajo povzročitelje nasilja, lahko razvrstim v dve skupini.

1. Institucije, ki nudijo psihološko ali psihoterapevtsko obravnavo:
 - Frančiškanski družinski institut
 - Študijsko-raziskovalni center za družino
 - Center za psihoterapijo in kakovost odnosov Stik
 - Center za psihološko svetovanje Posvet
2. Institucije, ki se ukvarjajo z urejanjem odvisnosti od alkohola in/ali prepovedanih drog:
 - društvo Projekt človek
 - Društvo abstinent
 - psihiatrična bolnišnica (enota za zdravljenje odvisnosti od alkohola in center za zdravljenje odvisnih od prepovedanih drog)

Društvo za nenasilno komunikacijo je najpogostejša izbira socialnih delavk za moške, ki izvajajo nasilje (*Trenutno za nasilje se pa poslužujemo kar Društva za nenasilno komunikacijo, ker se mi zdi, da je ena izmed najbolj učinkovitih in tudi dobrih nevladnih organizacij, ki z nami seveda tudi aktivno sodelujejo.* (A16), *Najbolj pogosta usmeritev je v Društvo za nenasilno komunikacijo* (B9)). Ena od sogovornic je ocenila, da je program DNK

primeren tudi za povzročitelje nasilja, ki imajo težave z jezo (*V kolikor gre za neke napade besa, jeze, tukaj se mi pa zdi Društvo za nenasilno komunikacijo primernejše* (C20)).

Povzročitelje nasilja, za katere socialna delavka oceni, da potrebujejo poglobljeno delo na sebi, ena od sogovornic usmerja na Frančiškanski družinski institut, kjer je pomoč brezplačna (*Če gre pa za težave, ki jih ima človek sam s sabo, da bi rabil bolj poglobljeno delo enkrat na teden, pa potem predlagam ta Frančiškanski družinski institut, ki je brezplačen* (E26)).

Če ima povzročitelj nasilja težave s prekomernim pitjem alkohola, je dobrodošlo, da preveri svoj odnos do alkohola (*če gospa pove, da je pogosto pod vplivom alkohola, da se takrat dogaja nasilje, da tudi on reče, da je nekaj spil, čeprav to on mogoče minimalizira... skratka pri takih mogoče poskušam na ta način, da preverijo svoj odnos do alkohola* (C19)). Ena od izbir je Društvo abstinent (*lahko tudi v Društvo abstinentov, recimo če ugotovimo, da so tudi težave s kakšnim prekomernim pitjem.* (B10)).

4.5. TRENING SOCIALNIH VEŠČIN

Vse intervjuvane socialne delavke so TSV ocenile pozitivno (*Odličen je.* (C24), *Meni se zdi sprejemljivo in dobro. Zdaj imajo možnost, da nekaj naredijo na tem.* (A17), *jaz mislim, da je ta individualni del in skupinski del za osebe zelo primeren* (B20)). Eni od sogovornic se zdi dobro, da so svetovalci, ki delajo s povzročitelji nasilja, moški (*se mi fino zdi, da imajo tam moške svetovalce* (C26)), pozitivna plat programa pa se ji zdi tudi skupinska obravnava udeležencev (*ker imajo to skupinsko obravnavo, da vidijo, kako drugi funkcionirajo, kaj se drugje dogaja, ker se mi zdi, da so tako majčkeno zaprti v tistem svojem svetu, in jim tudi to mogoče malo razširi ta obzorja* (C27)).

Način, kako uporabniku predstavijo TSV, je različen. Ena od sogovornic ga predstavi kot psihosocialno pomoč, namenjeno povzročiteljem nasilja (*Mi jim pač povemo, ponudimo, kje so možnosti, da lahko dobi tudi on, kot povzročitelj psihosocialno pomoč.* (A20)), druga kot skupino za samopomoč (*Podobno kot skupino za samopomoč predstavim. Tam v tisti skupini bo veliko ljudi, ki imajo isti problem, ki vam lahko povejo, ker se jim iste stvari dogajajo, kjer se lahko brez zadržkov pogovarjate o tem* (D12)), tretja kot strokovno pomoč, kjer se bo naučil boljše komunikacije in ustreznih ravnanj (*predstavim kot strokovno pomoč, ki bo pomagala, zato da preveri primernost svojih ravnanj, da se nauči boljše komunikacije, da bo lahko lažje funkcioniral* (C28)), dve intervjuvanki pa kot delo na sebi (*Delo na sebi* (B25)),

že takoj na začetku prvega razgovora rečem, da mislim, da bi potrebovali strokovno pomoč glede tega, da to ni nič takega, da se mi zdi zelo dober program, da bi vsakemu prav prišel, ne samo njim, da lahko človek dela na sebi (E15)).

Ena od sogovornic je dejala, da ne more oceniti, ali je uporabnik primeren za TSV (*Saj jaz ne morem govorit o eni primernosti ali neprimernosti (A18)*), medtem ko sogovornica iz drugega centra vidi več dejavnikov, ki vplivajo na to, ali je program primeren za uporabnika ali ne. Ovira pri vključevanju je lahko skupinski del obravnave (*Ena je presoja, ali nekdo sploh je pripravljen v neke take pogovore vstopat. Drugo je, ali je pripravljen tudi v nekem skupinskem delu sodelovat, ki je mogoče za nekoga veliko bolj naporno kot pa individualni razgovori. (B21)*), občutek stigmatizacije (*Zaradi mogoče kakšnih težav, s katerimi se oni soočajo, ali zaradi tega, ker je prevelik občutek stigmatizacije. Takrat pač presojamo na podlagi tega, kaj nam uporabnik pove, in takrat se dogovarjamo, da ti razgovori potekajo bolj intenzivno in na krajša obdobja pa pri nas. (B23)*) ali pa občutki krivde in sramu (*ali so občutki krivde ali občutki sramu, ki so včasih lahko zelo pogosti, so kar taka močna ovira, zato da bi se nekje izpostavil in povedal o sebi določene stvari (B24)*).

Dejavnik za odločitev uporabnika za udeležbo na TSV je lahko tudi prepoznanje programa kot olajševalna okoliščina na sodišču (*Če gre zadeva na sodišče, kjer bodo odločili o kazni, povem, da je to velik pokazatelj tega, kakšen odnos imajo do spremembe vedenja (D14)*), čeprav po mnenju ene od sogovornic ta dejavnik ne spremeni uporabnikovega odnosa do lastnega nasilja (*Ker nekateri vidijo to odločitev nekako, da se pač rešijo, da naredijo ta program, ki naj bi bil nekako ... ni obvezen, ampak oni verjamejo to, da potem bodo v redu, na sodišču imajo potem olajševalno okoliščino, ampak potem se pa izkaže, da niso niti prišli do točke, da bi začeli govorit o nasilju. (A19)*).

Socialne delavke ne smejo pogojevati dostopa do socialnih pravic z udeležbo na TSV (*Pogojevanja tukaj ni, ker tudi to je storitev, prva socialna pomoč. Mi ljudi ne smemo ... To naj bi bilo nekako prostovoljno. (A22)*, *Ne, to pa ne, ker te pravice pa jaz nimam. (B26)*). Uporabnika lahko spodbujajo k udeležbi s pogovorom o njegovih razlogih za zavračanje programa in o tem, kaj lahko pridobi z udeležbo (*Če ne, potem na naslednjem srečanju ali tretjem srečanju še malo spregovorimo o tem, zakaj se jim ne zdi to v redu, da bi šli tja, da vendarle lahko poskusijo, malo tudi spregovorimo o tem, kako bi bilo pa mogoče res dobro, da grejo tja. (A21)*), vendar morajo spoštovati uporabnikovo odločno zavrnitev (*vendar če*

človek na tem prvem srečanju reče, da ne želi sodelovati, da nikakor ne, potem mi ga ne smemo silit, ni pogojevanja (A23)).

Ena od socialnih delavk je ob predstavitvi programa s strani nekaterih uporabnikov doživela tudi posmeh: *»Ker nekateri se hudo norca delajo iz tega, v smislu 'jaz sem čisto v redu, ne bodo meni eni študenti solili pameti' pa tako.« (D15)*

Ena od intervjuvanih socialnih delavk pravi, da se večina uporabnikov odloči za udeležbo (*Večinoma pa kar grejo. (C30)*). Podala je tudi oceno, koliko uporabnikov zaključi trening in kdaj jih največ preneha obiskovati trening: *»Bi rekla, da jih ena polovica hodi, da zdržijo do konca, ali pa recimo 40 procentov mogoče, ostali pa prenehajo pa moram reči, da jih največ preneha po prvem obisku« (C31)*. Sogovornica iz drugega centra pa ima z udeležbo treninga drugačne izkušnje: *»Večina ne. Težko vam rečem, kakšen odstotek, ker nimam teh podatkov. Redkokdo sploh gre tja, že na začetku« (D11).*

Uspešno zaključen TSV po mnenju sogovornic pomeni manjšo ponovitveno nevarnost nasilja pri uporabniku (*Če zaključi uspešno, se zagotovo nekaj tudi spremeni. Verjetno ne bo prišlo več do ponovitve (A24), so določene stvari pri sebi predelali. S tem se zmanjša ponovitvena nevarnost, da v kateremkoli sedanjem ali preteklem partnerskem odnosu ali pa s komerkoli pride do nečesa, kar jih bo zapeljalo v neke variante, ki ne bodo v redu (B28)*).

Od izvajalcev programa socialne delavke prejmejo poročilo, v katerem je zabeleženih zgolj nekaj podatkov (*Aktivno, neaktivno (C33), Zvem pa samo, ali je opravil, ali je hodil, ni zamujal ... To poročilo, ki nam ga dajo (D10)*).

4.6. SODELOVANJE Z DNK

Sodelovanje socialnih delavk z DNK ni omejeno zgolj na trening socialnih veščin. Na splošno je DNK prva izbira socialnih delavk za povzročitelje nasilja (*V vseh primerih se odločim za sodelovanje. (D8)*). Zakaj je DNK institucija, na katero se obračajo, ena od sogovornic pojasni tudi svojim uporabnikom: *»Tam so usposobljeni ljudje, ki vam bodo pomagali, da se to [nasilno ravnanje] v prihodnosti ne bo več dogajalo, da boste znali sami sebe boljše kontrolirati, da boste razrešili ene stvari v svojem življenju. Tam so vam svetovalci vedno na voljo. Tam imate lahko enega, pa z njim se lahko nek odnos razvije, nek proces začnete delat, ki je drugačen, kakor pa pri meni.« (E29) Najbolj cenim njihova individualna svetovanja. Se mi zdi, da največ od tega odnesejo. (D9)*

Sodelovanje predstavlja tudi obveščanje DNK o relevantnih informacijah: *»Mi smo nekako dolžni obveščati sodišča in pa seveda policijo v fazi preiskave in moramo v petih dneh tudi dati informacijo vsem inštitucijam, ki so vpletene, tudi Društvu za nenasilno komunikacijo, kaj v bistvu počnemo oziroma kje smo mi z zadevo.«* (A25) Posredovanje informacij je obojestransko. Obveščanje se ne omeji zgolj na povzročitelja nasilja, pač pa tudi na njegovo žrtev, zlasti, če so informacije relevantne za njeno varnost (*Nas zanima samo to, ali je tisti proces, za katerega so se dogovorili, bil zaključen, kdaj bo zaključen in pa posredujejo nam obvestilo, ki gre za njegovo partnerko* (B27), *ali pa oni nam sporočijo kakšne informacije, recimo kakšna grozna ali pa dobra opažanja, kaj, kar se jim zdi, da ne vemo.* (D17)).

Sogovornice sodelujejo z zaposlenimi na DNK tudi na multidisciplinarnih timih (*Na multidisciplinarne time jih vabimo* (D16), *Bolj v smislu multidisciplinarnih timov. Oni so kot spremstvo, ko kakšna ženska to želi.* (E31)).

Sodelujejo pa tudi preko izobraževanj: *»Oni imajo tudi izobraževanja, se jih udeležimo.«* (A26)

4.7. OSEBNO DOŽIVLJANJE DELA S POVZROČITELJI NASILJA

Ena od intervjuvanih socialnih delavk dela s povzročitelji nasilja že od leta 2012, druge pa manj časa (*Od leta 2012 sem na prvi socialni pomoči* (A27). *Par let.* (B29). *V bistvu delam s povzročitelji nasilja dve leti pa pol* (C34). *Dve leti vse skupaj* (E33)).

Nasilje, s katerimi se srečujejo pri delu, se kaže v različnih oblikah. Kot najbolj obremenjujoče oblike so intervjuvanke izpostavile spolno nasilje (*Spolna.* (B30), *Pa tudi spolne zlorabe.* (D21), *Se pravi zanemarjanje, spolno nasilje. To je obup. To je tisto, kar moram potem predelat z drugimi strokovnimi delavci. Pa na superviziji.* (E40)), nasilje nad otroki (*Oziroma dotakne se te zadeva, kjer so vpleteni otroci.* (A29)) in hudo fizično nasilje (*To me je prizadelo. Ko vidiš res tisto hudo hudo fizično nasilje. Ko vidiš to nemoč ženske.* (E38)). Eni izmed intervjuvank pa so vse oblike nasilja enako obremenjujoče (*jaz imam ničelno toleranco do nasilja in vsako nasilje je zame nesprejemljivo. Težko bi našla nekaj, da bi prav izpostavila.* (C38)).

Skoraj vse intervjuvane socialne delavke so zaradi svojega spola doživele pokroviteljski, nespoštljiv odnos s strani povzročiteljev nasilja. Ta se kaže v obliki prestopanja meja, tako

osebnih kot formalnih (*Eni so me vztrajno tikali, vztrajno vabili na kavo ...* (D23), *Tako sem pa ženska in se dostikrat zgodi to, da hočejo mejo hitro prestopit. In tukaj moraš biti pozoren. In to je res izziv. To je tak izziv, da delaš s človekom, pa hkrati mu vedno meje postavljaš.* (E36)), kar zahteva od socialne delavke pozorno postavljanje meja. Na začetku odnosa je pokroviteljstva več (*Doživim na začetku veliko tega pokroviteljstva, ampak potem, ko se pogovarjam s človekom, je tega manj.* (E41)). Ena od intervjuvank je povedala, da v odnosih kdaj začuti prezir in potrebo po dominaciji s strani uporabnika (*Se je zgodilo, da začutiš to potrebo po tej dominanci iz druge strani in s tem prezirljivim načinom nastopa do ženske* (B31)).

Zgolj ena je povedala, da nima izkušenj s pokroviteljskim odnosom, kar pripisuje svoji osebnosti in načinu dela (*Ne, nikoli nisem tega [pokroviteljskega odnosa] doživljala, ker sem sama taka. Jaz si tega ne dovolim.* (A32)).

Ena od intervjuvank razreši uporabnikov mizogin odnos do nje tako, da ga ubesedi (*Povem, da se mi zdi, da ima pogled na ženske drugačen, kot bi si jaz želela, da bi bil nekako v smeri spoštovanja, na kakšen način to zaznavam, na kakšen način mi to sporoča in tudi povem, da meni njegovo vedenje ni v redu in da bi želela, da bi midva imela en drugačen način.* (B32)). Druga uporabniku razloži, kakšen naj bi bil njun odnos, in postavi meje (*postavim ene meje. Kakšen je najin odnos, v kakšni poziciji se nahajava in ne pustim se, že energetsko. Pač naredim črto, ali kako bi rekla. Se mi zdi, da to kar pripomore. Kakšni poskušajo, ampak ... Tam pač jasno postavim mejo.* (C39)). Ena je uporabila asertivnost za opis postavljanja meja (*Zelo izpostavim, da za to ni prostora. Da takega odnosa ne more imeti do mene. Tako, asertivno se odzovem.* (D22)). Delo na odnosu z uporabnikom lahko socialni delavki predstavlja velik izziv, saj od nje zahteva uravnoteževanje strogosti in razumevanja (*Tako da to, balansiranje: biti strog pa razumevajoč. To dvoje je res izziv.* (E37)). Eni od sogovornic pa se zdi, da je delo s povzročitelji nasilja lažje, če nimaš izkušnje nasilja (*Kot sama, kot deklica, kot otrok, kot ženska, nisem doživljala nasilja. To se mi zdi izredno pomembno tudi za moje delo.* (A31)).

Delo s povzročitelji nasilja je nepredvidljivo, za eno od intervjuvank tudi adrenalinsko (*Tukaj skozi vrata nikoli ne veš, kdo stopi.* (A34), *Doživljam ga kot zelo adrenalinskega. Ja. Všeč mi je, zato ker je zelo dinamično, precej nepredvidljivo* (C35)). Zaradi področja dela ima socialna delavka priložnost, da osebnostno raste (*se mi zdi, da mi zelo veliko da, da tudi jaz, kot oseba, kot človek, rastem skupaj s tem področjem* (C36)) in da se od uporabnikov ter

uporabnic nenehno uči (*Mene povzročitelji nasilja naučijo vsak dan nekaj novega in tudi žrtve.* (E34)).

Zaradi tematike nasilja je delo socialnih delavk čustveno naporno (*je to izjemno čustveno, izčrpavajoče* (B33)). Oba v odnosu, tako socialna delavka kot uporabnik, se lahko soočata z močnimi čustvi, kar je velik izziv za socialno delavko, tako v strokovnem kot tudi v osebnem smislu (*ker te to in kot človeka in kot strokovnega delavca vedno znova pelje na polja nekih, kaj jaz vem ... močnih čustev, tako te osebe, kot lastnih* (B34)). Ena od intervjuvank je omenila močno jezo na uporabnika in kako jo je ta ovirala pri delu (*ker sem bila tako jezna na tega človeka, ki ji je to naredil... Sem čutila v sebi, sem rekla, jaz ne morem delat z njim. Zdajle, v tem trenutku, ga bom še jaz šla zadavit in ne smem tako delat.* (E39)).

Čustveno naporno delo v službi lahko negativno vpliva na spoprijemanje s težavami v osebnem življenju (*Imela sem težko obdobje v zasebnem življenju, in mi potem ni bilo nič lažje še zaradi narave mojega dela. In se mi zdi, da če bi nekaj veselega delala, bi tisto obdobje lažje prežvečila. Ampak raje to delam, pa da se nekaj spremeni za tiste otroke ali pa žrtve, ki trpijo.* (D20)). Socialna delavka mora videti smisel v delu, ki ga opravlja. Ena od strategij, kako zmanjšati negativni vpliv poklicnega dela, je zavestno ločevanje službenega in osebnega življenja (*Ko tu zaprem vrata, grem domov, veste. Jaz ne nosim tega s seboj.* (A28)). Pomembno pa je tudi ohranjanje upanja v spremembe (*Zdi se mi pa najbolj pomembno, da ne rečeš, da se nič ne da.* (D27)).

Delo s povzročitelji nasilja zahteva človeka, ki mu za dejanja uporabnika ni vseeno. Potreben je osebni pristop (*Se mi zdi, da je bilo tega na začetku več. Kakor da se človek potem navadi na te stvari. Ne zdaj, da ti je čisto vseeno, vseeno mi ni in mi nikoli ne bo in se mi zdi, da tistemu človeku, ki je vseeno in ki se lahko čisto odmakne od tega, da niti ni primeren za to delo. Ker se mi zdi, da se moraš še vseeno majčken... malo sebe je treba dat noter.* (C37), *Drugače pa jaz ne skrivam tega, da se me kakšna stvar dotakne. Kdaj mi tudi solze tečejo, ko mi kdo kaj govori, pa jih ne skrivam, ker se mi zdi, da ena hladna racionalna obravnava ni tako dobra kot ena topla, sočustvujoča, empatična...* (D19)).

Intervjuvanke se strinjajo, da je lahko strah pred povzročiteljem nasilja ovira pri delu (*ampak zdaj če delaš z nekim strahom, že na začetku, potem to ne gre.* (A35), *Če je [strah] prisoten, potem se mi zdi, da je bolje, da zamenjaš to področje, pa da greš delat kaj drugega.* (D25)). Ena od intervjuvank je omenila, da k odsotnosti strahu veliko prispeva okolje, v katerem

delo z uporabnikom poteka (*Nimam sploh razloga za strah. V tej strukturirani situaciji, kontrolirani, v tej pisarni, je drugače kot zunaj.* (E42)). Kljub temu pa je ista intervjuvanka poudarila, da pri delu vseeno mora biti pazljiva (*Ves čas moraš imeti v ozadju glave en alarm. Da delaš vendarle s povzročiteljem nasilja.* (E35)).

Zaradi omenjenih izzivov, s katerimi se srečujejo socialne delavke pri delu s povzročitelji nasilja, so pomembne pretekle delovne izkušnje (*Ker to rabiš kar kilometrino, saj to ne moreš od začetka delat. Celo življenje se učiš. Moraš imet res prakso, izkušnje.* (A33)).

4.8. POMOČ IN PODPORA PRI DELU

Kot pomoč in podporo pri delu imajo vse intervjuvane socialne delavke na voljo supervizijo. Vse so kot pomembno podporo omenile tudi pogovore s sodelavkami (*Tako da tukaj si pa pač pomagamo z intervizijo v službi, potem imamo supervizijo, jaz se lahko obrnem tudi na kolege, na mojo šefico, ki je vodja, koordinatorka regijske interventne službe, tako da gre.* (A30), *Supervizijo imamo, tako da to je zelo v redu, da na nek način lahko to predelaš. Potem pogovori s sodelavkami, o tem, kako je kaj bilo, iskanje nekih odgovorov tukaj.* (B35)).

Ena od oblik pomoči, ki jo organizira center za socialno delo, je družinski kolegij, kjer so prisotne strokovne delavke, ki delajo na področju družine (*To pomeni, da ko imam problem, imamo družinski kolegij, tj. enkrat tedensko se vsi strokovni delavci, ki delamo na družini, se pravi rejništvo, razveze, delo z mladostniki, nasilje v družini, se dobimo, pa direktor, in potem predebatiramo vse te stvari. In to je ful dobro. In za sprejemanje kakšnih nadaljnjih odločitev in prav za to, da se to razdela.* (E43)). To obliko pomoči je omenila zgolj ena od intervjuvank.

Med strokovnimi delavkami velja pravilo medsebojne pomoči in skrbi (*tudi s sodelavkami, ki smo na istem področju in smo v istem hodniku, imamo nek dogovor, dobro se tudi sliši skozi steno, in takrat, ko smo bolj glasni, pridejo preverit, kaj se dogaja* (C40)). Pogovori s sodelavkami predstavljajo pomembno podporo in vir učenja (*Jaz grem ful rada v eno pisarno, v drugo pisarno, majčkeno podebatiram, tako... In to učinkuje tako, razbremenilno, v smislu te čustvene razbremenitve, in v smislu tega nadgrajevanja znanja, novih idej, razširjanje obzorja* (C43), *Ja, vedno. To je res važna stvar. Se mi zdi, da je skoraj važnejše kot vse ostalo. Tudi naučiš se na tak način, pa to, da ni bilo nobeni vseeno, kako je z drugo.* (D28)).

Sogovornice so kot pomoč pri delu navedle tudi izobraževanje na področju dela s povzročitelji nasilja v obliki organiziranih izobraževanj in predavanj ter branje literature (*Potem jaz mislim, vsa izobraževanja, ki so bila kje na voljo, sem se jih vključevala, zaradi tega, da krepiš sebe in z novimi spoznanji lahko vedno znova, mogoče iste stvari na drugačen način vidiš... Potem iskanje po literaturi, to je bil vedno moj način, kako vedno znova nekaj iščeš neke odgovore.* (B36), *Knjige njihove berem. Na predavanja kakšna grem* (D18)).

Ena od sogovornic je omenila, da ima v pisarni tudi solzivec (*Imamo pa tudi te solzivec* (C41)).

Večina sogovornic je mnenja, da je narava njihovega dela taka, da so nova znanja vedno dobrodošla (*Tako da se mi zdi, da tukaj bi bil odgovor, da človek nikoli nima dovolj znanja pa veščin, ker je to neka taka živa stvar, ki jo je treba ves čas razvijati* (C42), *Jaz mislim, da nikoli ni dovolj* (B37), *Jaz sem mnenja, da nikoli ni dovolj. Faks me je nekaj naučil, vedno sem se dodatno izobraževala, pa iz vedenjsko kognitivne terapije dve leti, ne celoten program, ker se ne strinjam s celotnim programom, in skupinska psihoterapija ... Ampak vedno vedno rabimo še več.* (E44)). Ena od intervjuvank je omenila, da bi potrebovala več konkretnih usmeritev za delo s povzročitelji nasilja in tudi več znanja o osebnostnih značilnostih povzročiteljev nasilja (*Mislim, da bi morali vsi strokovni delavci imeti več izobraževanj in o osebnostnih značilnostih povzročiteljev nasilja, o tem, na kakšen način premakniti te njihove meje, ki jih imajo v glavi ... Tako, konkretne usmeritve.* (E45)). Zdi se ji, da bi bila za to delovno mesto primerna specializacija (*Mi bi morali imeti za ta delovna mesta, vsak bi moral imeti specializacijo, ki je pa nimamo* (E46)).

5. RAZPRAVA

V razpravi bom odgovorila na raziskovalna vprašanja, ki sem jih zastavila na začetku. Kjer se mi je zdelo potrebno, sem osvetlila še kakšen del dobljenih rezultatov.

Iz odgovorov socialnih delavk je razvidno, da s povzročitelji nasilja največkrat pridejo v stik na pobudo policije, ki pristojni CSD obvesti o sumu storitve kaznivega dejanja nasilja v družini ali o izrečenem ukrepu o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju. Po *Nacionalni raziskavi o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih* (2010) se je največ vprašanih žensk o nasilju odločilo molčati in niso obvestile nikogar (50,9 %), tiste, ki pa so poiskale pomoč, pa so največkrat obvestile policijo (36,2 %), v malo nižjem odstotku pa CSD (31,3 %) (Leskošek str. 160). Tako je policija največkrat tisti organ, ki o nasilju obvesti CSD in na podlagi predanih informacij kontaktira povzročitelja nasilja.

Socialne delavke se pri svojem delovanju opirajo na zakone, ki določajo pooblastila glede odziva na razkrito nasilje in kakšne so njihove pristojnosti. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) je najpomembnejši na tem področju. Ta zakon določa socialnim delavkam na CSD dolžnost nuditi storitev žrtvi in povzročitelju nasilja. Na področju dela s povzročitelji nasilja je namen zakonodajalca ta, da državne ustanove vodijo evidenco o osebah, ki nasilje povzročajo, ter da jih poskusijo odvrniti od tega vedenja. V *Katalogu storitev CSD* je pod nalogami za preprečevanja nasilja v družini prvemu pogovoru namenjenih 90 minut, če se odloči za storitve centra ali druge programe pomoči pa nadaljnjih 120 minut, predvideno je tudi spremljanje povzročiteljevega napredka pri spremembi vedenja. V praksi se je izkazalo, da največ povzročiteljev nasilja opravi »obvezni« prvi pogovor, ki ga socialne delavke umestijo v storitev prva socialna pomoč, ter da so primeri, ko bi socialne delavke spremljale uporabnikove spremembe, izjema. Iz raziskave pridobljeni podatki kažejo na to, da se večina odzove prvemu vabilu. Sklepam da zato, ker sledi intervenciji policije. Iz raziskave je razvidno, da večina moških na center ne pride z namenom, da bi svoje vedenje spremenili. To naj bi bila naloga socialnih delavk: da se z njim pogovorijo in poskusijo uporabniku predočiti dejstva, kakšne so posledice ponovnih nasilnih dejanj, ter mu ponuditi pomoč in podporo pri spremembi.

Vse sogovornice so poudarile, da na povzročitelja nasilja gledajo najprej kot na človeka, katerega vedenje je tisto, ki je potrebno spremembe, in ne njegova osebnost. Vse intervjuvanke izhajajo iz prepričanja, da je nasilje naučeno vedenje in ga lahko uporabnik

tudi spremeni. Ta prepričanja so še posebej pomembna na prvem razgovoru, ko socialna delavka z uporabnikom vzpostavlja delovni odnos. Pazljive pa morajo biti, da s povzročiteljem nasilja ne tvorijo zavezniškega odnosa, še posebej, če ne delajo hkrati tudi z žrtvijo nasilja, in slišijo samo povzročiteljevo plat zgodbe. V svojih izjavah namreč povzročitelji nasilja prelagajo krivdo za nasilje na druge, zmanjšujejo svoj prispevek pri nasilnem dejanju in/ali ga opravičujejo, sami sebe predstavljajo kot žrtve. Če je socialna delavka »nevtralna«, se lahko zgodi, da jo »povleče na svojo stran« (Zver Makovec 2016, str. 83). Izjava A13 je zato problematična, saj kaže na nerazumevanje nasilja in neprepoznavanje povzročiteljevih manipulacij, da bi dobil strokovno delavko na svojo stran ((*In tukaj ni vprašanja nekih nezaupanj, da bi jaz držala z žrtvijo ali kakorkoli, ampak jaz tako žrtev kot povzročitelja seznanim s posledicami in tudi odgovornostjo na strani žrtve* (A13)).

Sogovornice imajo različne izkušnje pri tem, koliko uporabnikov se po predstavitvi TSV odloči za vključitev vanj. Po besedah ene izmed njih se večina uporabnikov odloči za TSV in poda grobo oceno, da jih približno 40 odstotkov trening tudi zaključi. Nasprotno pa so besede druge socialne delavke drugačne. Njene izkušnje govorijo, da se večina uporabnikov ne odloči za obiskovanje TSV. Podatkov, koliko uporabnikov se odloči za TSV, od drugih socialnih delavk nisem dobila. Vseeno pa lahko sklepam, da na odločitev uporabnika za obiskovanje TSV (med drugim) vpliva pogovor, ki ga opravi z njim socialna delavka, tj. motivacijski pogovor. Kot zapiše Hrovat (2016: 88), je večina uporabnikov, ki obiskuje programe dela s povzročitelji nasilja, zunanje motiviranih, torej so vanje vključeni na predlog različnih državnih institucij. V primeru, ko vključitev v program za uporabnika ni pravno zavezujoča, je vključitev odvisna od motivacijskega pogovora strokovne delavke. Po mnenju Hrovat

[s]trokovni delavec ali strokovna delavka v dobrem motivacijskem pogovoru s povzročiteljem jasno poimenuje nasilje. Ne govori o konfliktih med partnerjema ali družinskih težavah, temveč dosledno uporablja besedo nasilje. Predstavi posledice, ki jih ima povzročiteljevo nasilje na druge osebe, posebej otroke. Povzročitelja informira o njegovem nasilnem vedenju. S povzročiteljem ne sklepa zavezništev. Razume ga in podpre v tem, da se je znašel v hudi osebni situaciji, a jasno pove, da je sam odgovoren za primerne načine razreševanja nastale situacije. Nasilnega vedenja ne minimalizira in ne opravičuje. Ponudi mu izbiro glede vključitve v

programe dela s povzročitelji nasilja in se do programov pozitivno opredeli. Ne dovoli žaljivega govorjenja o drugih, še zlasti ne o žrtvi. Žalitev ne presliši, temveč jih popravlja. Ves čas pa v pogovoru ohranja spoštljiv odnos do povzročitelja nasilja. Predstavlja zgled, kako se lahko primerno izražamo, tudi če se ne strinjamo. Prav tako povzročitelju med pogovorom posreduje sporočilo, da je kot oseba v redu, a da ima težave zaradi svojega vedenja (Hrovat 2016: 88).

Za dober motivacijski pogovor mora strokovna delavka verjeti v to, da povzročitelj nasilja lahko spremeni svoje vedenje. Mnenje, ki ga je podala ena od sogovornic, da je za to bolj pomembna uporabnikova notranja dinamika kot pa njeno prizadevanje za njegovo spremembo, je torej ovira za izpeljavo dobrega motivacijskega pogovora. Sklepam, da to razloži dejstvo, da se večina njenih uporabnikov ne odloči za vključitev v TSV. Ista sogovornica dela s povzročitelji nasilja najmanj časa izmed vseh intervjuvank, kar pomeni, da se veččin uspešnega uvodnega pogovora strokovne delavke naučijo tudi iz lastnih izkušenj.

Socialne delavke napotujejo uporabnike tudi na psihološko svetovanje ali na psihoterapevtsko obravnavo, kadar ocenijo, da potrebujejo poglobljeno delo na sebi ali ko uporabnik zavrača TSV. Taka obravnava je lahko problematična, ker lahko utrdi naracijo moških o tem, da so žrtve in se zato odzivajo z nasiljem. Tako opravičijo in racionalizirajo lastno nasilje. Svetovanje in terapija sta lahko problematični tudi, ker se osredotočata na uporabnikova čustva z vidika njegovih medosebnih odnosov in vzorcev navezanosti, namesto z vidika dominantnega položaja in iz tega obstoječega privilegija moških, da povzročajo nasilje kot način spopadanja s temi čustvi. V teh obravnavah se tudi izgubijo glasovi žensk in otrok. Problematično je tudi, da je proces psihoterapije dolgotrajen, spremembe pa vidne šele čez leta in zato ne pripomore k zaščiti žrtve nasilja (Vlais, 2014: 5). Vseeno pa so lahko tehnike določenih vej psihoterapije učinkovite, če so vpete v feministično razumevanje moške uporabe nasilja. Tako je v TSV vključeno razumevanje lastnega ravnanja s čustvi skozi model krožne emocionalne reakcije, ki »razloži povezavo med doživljanjem čustev, našimi mislimi in sistemom vrednot« (Aničić idr. 2015: 101). Prav tako so v TSV vključene teme, kot so čustvena pismenost, time-out tehnika in tehnike preusmerjanja pozornosti in sproščanja, tudi tehnike, s katerimi se uporabnik seznanja pri individualnih psiholoških ali psihoterapevtskih obravnavah. Pomembno je torej, da je celotna obravnava povzročitelja nasilja usmerjena najprej in predvsem k zaščiti žrtev nasilja.

Prav tako je problematično usmerjanje povzročiteljev nasilja v programe za urejanje težav z alkoholom ali drugimi drogami, brez da bi bil uporabnik deležen tudi obravnave njegovega nasilnega vedenja. Kot sem omenila že v teoretičnem delu, zloraba alkohola ali drugih drog lahko zmanjša pazljivost povzročitelja nasilja, zaradi katere je lahko nasilje, ki ga povzroči, hujše in ima hujše posledice za žrtev nasilja, niso pa alkohol ali druge droge vzrok za povzročanje nasilja. Uporabnika, ki ga socialne delavke napotijo na urejanje odvisnosti od alkohola ali drog, bodo začele ponovno obravnavati, ko bo žrtev nasilja zopet poklicala policijo in ga bo socialna delavka ponovno povabila na 'prvi' pogovor.

Večina intervjuvank je povedala, da bi si želele še več znanja s področja dela s povzročitelji nasilja. Z dodatnimi znanji bi lahko bolje opravljale pogovore z uporabniki, jih bolje motivirale k aktivnemu reševanju lastnega nasilnega vedenja in bolje razumele, zakaj moški v odnosih uporabljajo nasilje. Čeprav so potrebne kvalifikacije, zapisane v *Smernicah za razvoj standardov za vzgojne programe za moške, storilce nasilnih dejanj v družini* (2008), namenjena strokovnim delavcem, zaposlenim v programih za povzročitelje nasilja in z njimi delajo dalj časa in bolj intenzivno, po mojem mnenju veljajo tudi za zaposlene na CSD. Smernice določajo, da morajo biti strokovne delavke angažirane za nenasilne odnose ter enakost med spoloma, imeti morajo posebno izobraževanje o nasilju, razmišljati morajo o lastnem odnosu do vloge in identitete spolov, o lastnem nagnjenju k nasilnemu in dominantnemu obnašanju, poznati morajo lastno zgodovino nasilja, občutljive morajo biti glede spolnih hierarhij in seksizma, dobro morajo razumeti dinamiko nasilnih odnosov in se stalno izobraževati na omenjenih področjih. Osnova za delo pa je vedno razumevanje nasilja nad ženskami kot posledica nesorazmerne moči med spoli. Strokovne delavke, ki delajo s povzročitelji nasilja, morajo poznati in razumeti tudi perspektivo/izkušnjo žensk in otrok, poznati morajo načine manipuliranja in minimaliziranja, ki jih uporabljajo povzročitelji nasilja, različnost ljudi, poznati morajo zakonodajo na področju preprečevanja nasilja, seznanjene morajo biti s področjem zasvojenosti in zlorabe drog ter v praksi znati uporabljati analizo tveganja in oceno ogroženosti (Hrovat 2016: 92).

6. SKLEPI

- Delo s povzročitelji nasilja je del širšega sistema boja proti nasilju nad ženskami.
- Delo je usmerjeno v spremembo uporabnikovega vedenja, pri individualnem delu s povzročiteljem nasilja pa je v ospredju tudi varnost žrtve njegovega nasilja.
- Čeprav je delo s povzročitelji nasilja sistematizirano in obstajajo splošne smernice zanj, je v praksi precej odvisno tudi od naravnosti in splošnih prepričanj posamezne socialne delavke.
- Delo na CSD poteka v okviru prve socialne pomoči, ki je namenjena usmerjanju uporabnikov v ustrezne institucije.
- Društvo za nenasilno komunikacijo je pomemben akter na področju dela s povzročitelji nasilja v Sloveniji in je sodelovanje s Centri za socialno delo nujno.
- Socialne delavke vsem povzročiteljem nasilja predstavijo TSV in jih spodbujajo, da se ga udeležijo ali vsaj premislijo o udeležbi.
- Sodelovanje med CSD-ji in DNK-jem poteka redno v obliki multidisciplinarnih timov, sklicanih za zaščito žrtev nasilja.
- Socialne delavke morajo biti seznanjene z odzivi povzročiteljev nasilja ob odkritju le-tega.
- Pri delu je pomembno, da socialne delavke poznajo načine, kako uporabniki zmanjšujejo pomen storjenega nasilja, s svojim zanikanjem in prelaganjem odgovornosti na druge.
- Pri delu je pomembno dosledno postavljanje meja, konfrontacija uporabnika z lastnim nasiljem, vendar na spoštljiv način.
- Na delovni odnos vplivajo tudi mizogina prepričanja uporabnika.
- Delo s povzročitelji nasilja je za socialne delavke čustveno naporno, saj se jih nasilna dejanja povzročiteljev kdaj tudi osebno dotaknejo.
- Pri delu se socialne delavke pogosto soočajo tudi z občutki nemoči, ki izhajajo iz tega, da iz lastne pozicije ne morejo (vedno) spremeniti uporabnikovih prepričanj in vedenja.

7. PREDLOGI

Socialno delo lahko še veliko naredi na področju preprečevanja nasilja v intimnopartnerskih odnosih. Za začetek bi lahko v izobraževanje na Fakulteti za socialno delo vključili tudi delo s povzročitelji nasilja, saj se z ljudmi, ki izvajajo nasilje, ne srečujejo zgolj socialne delavke na CSD, pač pa tudi na osnovnih in srednjih šolah, v zdravstvenih dejavnostih in domovih za stare ljudi. Delo s povzročitelji nasilja dojemam kot preventivo in kot pomemben del sistema na področju zaščite žensk proti nasilju, in čeprav je varnost žrtev vedno na prvem mestu, se mi zdi dobro, da smo usmerjeni tudi v dolgoročne cilje.

Predlog za izboljšanje strokovnosti pri delu s povzročitelji nasilja je tudi specializacija, kot jo je predlagala ena od sogovornic. Tako bi socialne delavke, ki bi delale s povzročitelji, na enem mestu dobile vsa znanja, ki so potrebna za to delo.

Smiselno bi bilo tudi organizirati delo na centrih za socialno delo na tak način, da bi imele socialne delavke več časa za izobraževanje, spoznavanje s svojim področjem dela, za razliko od zdajšnje preobremenjenosti in birokratizacije. Potrebno bi bilo imeti več izobraževanj za socialne delavke za delo s povzročitelji nasilja. Smiselno bi bilo tudi spoznavanje z dobrimi praksami v drugih državah, z izmenjavanjem strokovnjakinj in strokovnjakov na tem področju.

Predlagala bi tudi, da bi se socialne delavke na CSD bolj poučile o TSV in na splošno več vedele o tem, kako s povzročitelji nasilja delajo na DNK. Tako bi lahko bolje predstavile TSV uporabnikom ter uporabile znanja, ki jih imajo na DNK, v svoji praksi.

Smiselno bi bilo tudi, če bi se v Sloveniji vzpostavila uporabniška skupina za samopomoč moškim, ki povzročajo nasilje. Skupino bi lahko vodili moški, ki so v svoji zgodovini povzročali nasilje in ki so se s strokovno pomočjo naučili nenasilnega vedenja. Da pa bi lahko prišlo do take skupine, bi morale skupnosti same prevzeti odgovornost za nasilje, ki se dogaja v njej, in ustvariti pritisk nad moškimi, ki nasilje povzročajo, in jim poleg kazenskih sankcij ponuditi tudi prostor, kjer bi se lahko začeli odkrito pogovarjati o svojem nasilnem obnašanju.

8. LITERATURA

1. Ajdukovic, D., & Pauncz, A. (2015). *How to Start a Perpetrator Programme? Issues and Dilemmas of the "Start Up" Process*. Pridobljeno 17. 7. 2019 s https://www.work-with-perpetrators.eu/fileadmin/WWP_Network/redakteure/Expert%20Essays/WWP-EN%20Expert%20Essay%20-%20How%20to%20Start.pdf
2. Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., Lapajne, G., Mešič, G. & Miklavčič, R. (2015). *Delo s povzročitelji nasilja: strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
3. Bezenšek Lalić, O. (2009). *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
4. Butler Mokoro, S. & Grant, L. (2018). *Feminist Perspectives on Social Work Practice*. Oxford: Oxford University Press.
5. Čulk, D. (2007). Nasilje v družini: Podlaga za ukrepanje in sodelovanje policije (str. 104-110). V Š. Veselič (ur.), *Na poti iz nasilja: prakse dela proti nasilju nad ženskami*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
6. *Domestic Abuse Intervention Programs. What is the Duluth Model?* Pridobljeno 8. 11. 2019 s <https://www.theduluthmodel.org/what-is-the-duluth-model/>
7. Dominelli, L. (2002). *Feminist social work theory and practice*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave.
8. EIGE (b.d.). *Forms of violence*. Pridobljeno 29. 10. 2019 s <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/forms-of-violence>
9. Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex Založba.
10. hooks, b. (b.d.). *Understanding Patriarchy*. Pridobljeno 6. 1. 2020 s <https://imagineborders.org/pdf/zines/UnderstandingPatriarchy.pdf>.
11. Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, D. & Plaz, M. (ur.) (2004): *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje*. Priročnik. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
12. Hrovat, T. (2016). Delo s povzročitelji nasilja. *Socialno delo*, 55 (1/2), 87-94.
13. Ivačič, M. (2019). *Skupnostno kuhanje v avtonomnih prostorih* (Magistrsko delo). Pridobljeno 6. 1. 2020 s <https://egradiva.fsd.uni-lj.si/search/extshow/2287>.
14. *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo*. Dostopno na: <https://www.scsd.si/katalogi/katalog-javnih-pooblastil/> (12. 9. 2019)

15. *Kaljenje*: bilten Skupnosti CSD Slovenije (2010), letnik 5, številka 10
16. *Kazenski zakonik*, Uradni list RS, št. 55/08, 66/08 - popr., 39/09, 91/11
17. Leskošek, V., Urek, M. & Zaviršek, D. (2010). *Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
18. Leskošek, V., Antić Gaber, M., Selišnik, I., Filipčič, K., Urek, M., Matko, K., Zaviršek, D., Sedmak, M., & Kralj, A. (2013), *Nasilje nad ženskami v Sloveniji*. Maribor: Aristej.
19. Mesec, B. (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo, Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
20. Orme, J., Dommineli, L. & Mullender, A. (2000). Working with violent men from a feminist social work perspective. *International social work*, 43(1), 89-106.
21. Papež, I., & Hočevár, M. (2007). Uvod: Nasilje nad ženskami je družbenopolitični problem (str. 5-14). V: Š. Veselič (ur.), *Na poti iz nasilja: prakse dela proti nasilju nad ženskami*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
22. *Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju* (2014). Ur. l. RS 49/2014
23. Renzetti, C. M. (1994). Dancing with a bear: Reflections on Some of the Current Debates among Domestic Violence Theorists. *Violence and Victims*, 9(2), 195-200.
24. *Smernice za razvoj standardov za vzgojne programe za moške, storilce nasilnih dejanj v družini* (2008). Dostopno na: https://www.work-with-perpetrators.eu/fileadmin/WWP_Network/redakteure/2006_-_2012/guidelines/wwp_standards_si_2008_vers_1_1.pdf (12. 9. 2019)
25. Urek, M. (1997). Od feministične socialne akcije k feminističnemu socialnemu delu. *Socialno delo*, 36 (5/6), 383–397.
26. Veselič, Š. (ur.) (2007). *Na poti iz nasilja: prakse dela proti nasilju nad ženskami*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
27. Veselič, Š., Horvat, D. & Plaz, M. (ur.) (2014). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
28. Vlasis, R. (2014). *Domestic violence perpetrator programs: Education, therapy, support, accountability 'or' struggle?* Pridobljeno 6. 11. 2019 s <https://graddipfdr20161.pbworks.com/f/Domestic%20Violence%20Perpetrator%20Programs.pdf>.
29. WHO (2012). *Understanding and addressing violence against women*. Pridobljeno 29. 10. 2019 s

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf;jsessionid=39CB7C904F7E441944DC7CECAD610056?sequence=1

30. *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND-A)* (2016). Ur. l. RS 68/2016
31. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)* (2008). Ur. l. RS 16/2008
32. Zaviršek, D. (ur.) (1996). *Spolno nasilje: Feministične raziskave za socialno delo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
33. Zaviršek, D. (1994). *Ženske in duševno zdravje: o novih kulturah skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
34. ZPSZ (2011). *Nasilje v družini in spolni napad na otroka*. Gradivo izobraževalnega seminarja Praktiku, Ljubljana: Združenje proti spolnemu zlorabljanju.
35. Zver Makovec, M. (2016) ""Izzivala me je"." *Socialno delo*, 55 (1/2), 77-86.

9. PRILOGE

9.1. Vprašalnik za intervju

SPLOŠNO O DELU S POVZROČITELJI NASILJA

- Kako pridete v stik s povzročitelji nasilja?
- Na kakšen način/kako delate z njimi?
- Kaj je cilj dela s povzročitelji?
- Ali delo poteka z vsemi enako oz. v čem se načini dela razlikujejo ter zakaj?
- Kako uporabnika soočite z nedopustnostjo njegovih ravnanj oz. nasilja? Kako dosežete, da prevzame odgovornost za svoja dejanja? Kako reagirate na morebitno uporabnikovo zanikanje, prelaganje odgovornosti?
- Ali delate hkrati tudi z žrtvijo? Če delate tudi z žrtvijo: vidite v delu z obema kakšne prednosti? Imate glede tega kakšne zadržke?
- Kdaj se odločite za sodelovanje z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju nasilja? S katerimi sodelujete in kako poteka sodelovanje? Ali uporabnika tja zgolj napotite?
-

SODELOVANJE Z DRUŠTVOM ZA NENASILNO KOMUNIKACIJO

- Kako ocenite, da je trening socialnih veščin primeren za uporabnika? Kdaj ocenite, da trening ni primeren?
- Na kakšen način ga predstavite uporabniku? Kako ga motivirate, prepričate, da se ga udeleži? (S pogojevanjem?)
- Kako spodbujate uporabnika, da vztraja pri obiskovanju TSV?
- Kaj storite, če uporabnik zavrne možnost obiskovanja TSV?
- Kaj storite, če uporabnik preneha obiskovati TSV?
- Če uporabnik zaključi s treningom: kaj sledi? Vzdržujete stik z njim?
- Katere informacije o uporabniku si izmenjujete z DNK?
- Na kakšne načine še sodelujete z društvom?
-

OSEBNO DOŽIVLJANJE DELA S POVZROČITELJI NASILJA

- Koliko časa delate na področju nasilja?
- Kako doživljate delo s povzročitelji nasilja? Imate kakšne zadržke pri delu z njimi? Kakšne? Kako jih premagujete? Kako vzpostavite profesionalen delovni odnos kljub zadržkom?
- Katera dejanja nasilja so vam osebno še posebej obremenjujoča?
- Kako se odzovete na morebiten pokroviteljski, prezirljiv ipd. odnos uporabnika, s katerim kaže sovražen odnos do žensk?
- Kako odreagirate na nasilje v delovnem odnosu, če do njega pride? Kako se zaščitite? Vas je kdaj strah? Je ta strah resna ovira pri delu?
- Si predstavljate, da bi to delo opravljali celo življenje oz. dalj časa?
- Ali menite, da imate dovolj znanja in veščin za uspešno delo s povzročitelji nasilja? Ali pri delu potrebujete podporo? Kakšno? Kakšno podporo bi še potrebovali?

9.2. Prepis intervjujev in označevanje izjav

Kako pridete v stik s povzročitelji nasilja?

V bistvu najprej dobimo informacijo o nasilju. Informacijo dobimo ali iz strani interventne službe, ki je posredovala izven delovnega časa centra, ali iz strani policije, včasih pa tudi iz strani uporabnice/uporabnika, žrtve nasilja samega. In zdaj, odvisno ... Če gre za posredovanje interventne službe, je običajno, v kolikor so oni imeli dostop do tega, napisana tudi telefonska številka od žrtve in od povzročitelja, enako pri policijskih poročilih in se v bistvu nemudoma, ko dobimo informacijo, da je prišlo do nekega nasilnega ravnanja, stopi v telefonski kontakt s povzročiteljem in se ga poskuša motivirati, da bi se čim prej tudi osebno srečali. Tako da na takšen način.

Je to vaša dolžnost, da pokličete, da kontaktirate povzročitelja nasilja?

Ja.

Se kdaj zgodi, da sam pride na center? Da bi prepoznal svoje ravnanje kot problematično?

Ne. Meni se v moji praksi to še ni zgodilo. Lahko pa seveda, da se kdaj zgodi.

Ja, saj, za vašo prakso me zanima.

Zdaj imela sem enega povzročitelja, ki je res prišel. Prišlo je prejšnji dan do nasilnega ravnanja, mi še nismo bili obveščeni, niti iz strani policije niti iz strani interventne službe, in on je sem prišel, ampak z navedbami, da naj bi žrtev nasilja, njegova partnerka, slabo skrbela za otroka in je prišel v bistvu, da bi njo očrnil, ne vem, kakšen je bil motiv, ampak potem se je itak izkazalo, da je prišlo do nasilja, da je posredovala policija, da niso bile ravno lepe stvari no. On je pa mogoče pač čutil vseeno tisto ... en del uvida je mogoče imel, ki ga niti ni v bistvu še sam točno prepoznal.

Na kakšen način pa potem delate s povzročitelji, se pravi, ko pridejo sem, kaj, kako?

Najprej je itak treba vzpostaviti s povzročiteljem, tako kot z vsakim drugim uporabnikom, delovni odnos. Ljudje so zelo različni med sabo. Pri povzročiteljih je tudi, se opaža, eni so zelo kritični do sebe pa do svojega ravnanja, že vedo sami, kaj so naredili narobe in lahko z njimi se začne delat čisto na drugi stopnji kakor z nekom, ki nima popolnoma nobenega uvida, ki ni kritičen, ki ne prevzema nobene odgovornosti, za to, kar se je zgodilo, in tam je pa treba seveda začet mogoče na malo nižji stopnički. Kakor sem rekla, vzpostaviti je treba nek delovni odnos. Jaz to naredim tako, da pač poskušam najti z gospodom neko temo, ki mu je zanimiva, o kateri je pripravljen kaj povedati, mogoče čisto na splošno, da se malo sprost. Potem pa se kar odprejo. Potem se kar da z njimi pogovarjati. Predvsem pa jemljem tudi povzročitelja kot uporabnika, kot nekoga, ki potrebuje neko usmeritev, neko pomoč, neko, ne vem, pomoč pri iskanju rešitev za svoje stanje, ker so po eni strani, ne zdaj tako vzeti dobesedno, ampak tudi oni so žrtve zdaj samega sebe, svojih ravnanj, svojih dejanj. In poskušam predvsem delati z njimi na način, da bi preprečila ponavljanje njegovih teh nepravilnih vzorcev v prihodnosti in pa načine, na kakšen način lahko on to svojo, mogoče ne vem, negativno nakopičeno energijo ali karkoli je ta povod, da pride do tega, da je nasilen, da sprost na drugačen način in iščeva rešitve, kaj lahko naredi zase, kako lahko pomaga sebi, kaj lahko on naredi. Predvsem jih moram, se mi zdi, večino kar en velik kos časa preusmerjati samega nase. Se pravi, kaj lahko vi, kaj vi kot mož, kot oče, kot možki, kot ... kaj lahko naredite, kje so tukaj možnosti za, ne vem, napredek, spremembo, kakor koli.

Če sem prav razumela, se razlikuje delo glede na to, koliko imajo že uvida v svoje ravnanje.

Ja.

Kako, na primer, delate z uporabnikom, ki nima popolnoma nobenega uvida v to, ki ne vidi svojega ravnanja kot problematičnega?

Običajno je tako, da ... ne, da ne vidijo svojega ravnanja kot problematičnega, ampak da sploh ne priznavajo, da bi do česarkoli prišlo.

Zanikajo svoje ravnanje.

Zanikajo popolnoma, ja.

Se pravi, da se ni zgodilo.

Ja, ja. Da se ni zgodilo. En del uporabnikov je takšnih. In s temi je zame najtežje.

Kaj potem naredite?

Poskušam se pogovarjat.

Uporabnik reče 'ne, to ni res'.

Zdaj, če bo on rekel 'ne, to ni res, zakaj ste me sploh poklicali, jaz nočem pridet sem, pustite me pri miru' ali pa kaj mogoče še gršega, že po telefonu, jaz mu pač ponudit moram pomoč. Poskušam ga vseeno motivirat, da bi prišel pa da je to v redu za njega, da je to razgovor v okviru storitve, da je to razgovor, v katerem mu bomo predstavili možne oblike pomoči... To je ful pomembno, da center ne opravlja nalog enega preiskovalca pa obsojevalca, kdo je kriv, kdo ni kriv, kaj se je v resnici zgodilo. V bistvu to je razgovor, da tudi on pove svojo stran zgodbe, kako se je on počutil, kaj on vidi kot težavo. In zdaj, če še vedno on to odklanja zelo močno, jaz nimam nobenega vzvoda, da bi ga prisilila, da pride k meni na razgovor. Tako da običajno takšni, ki imajo tako močen odklonilen odnos do vsega, do obravnave, pač sploh ne pridejo. Oziroma morda pridejo enkrat pa mislijo, da so s tem opravili vse. Jaz jih res poskušam no, tudi malo jim dam čas pa jih spet poskušam malo spodbudit, predstavim jim prednosti te obravnave za njih, ampak če ni, ni.

Kako pa z drugimi, torej s tistimi, ki nimajo tako odklonilnega odnosa? O čem govorite?

No saj, tako kot sem rekla, poiščeva neko točko, o kateri je človek pripravljen govorit. Po navadi je res tako, kaj naredi zase, kaj dela na sebi, recimo, kako se sprošča po napornem dnevu v službi recimo, to je ena taka iztočnica. In potem je tako, zdaj eni pač hodijo v naravo, eni imajo radi sprehode, eni grejo teč, eni grejo v cerkev, eni ... zelo tako, različno. In potem na tem delava. Kako se potem počuti, a mu je kaj lažje, kaj še lahko naredi ... usmerjam jih tudi v vse, to je zelo pomembno že pri prvem, drugem razgovoru, v strokovno pomoč, ki je na voljo za povzročitelje nasilja, zunaj centra za socialno delo. To je zdaj odvisno od problematike, ki je pripeljala do te točke, na kateri se v tistem trenutku človek nahaja. Zdaj ali je to Društvo za nenasilno komunikacijo z njihovimi treningi socialnih veščin oziroma programi za moške, ki povzročajo nasilje, včasih je to tudi psihiatrična bolnišnica oziroma oddelek za urejanje odvisnosti od alkohola oziroma od drugih kakšnih prepovedanih substanc, skratka zelo različno, odvisno od tega, kaj je mogoče izpostavil kot srž problema morda. Skratka, na ta način se pogovarjava. Pogovarjam se s povzročiteljem o tem, kaj lahko on sam naredi, kakor sem že prej rekla, kako lahko sam prispeva k temu, da bi bila zadeva drugačna, da bi se stvari spremenile, pa usmerjam ga, da si še nekje drugje poišče neko strokovno pomoč.

Cilj dela s povzročitelji je v bistvu sprememba njihovega vedenja?

Ne. Cilj dela s povzročitelji je to, da do nasilja ne bi več prišlo. To je cilj.

Torej zaščita žrtve, to je vedno prvo.

Zaščita žrtve, to je to.

A se da prepričat nekoga, da sprejme odgovornost za svoja dejanja?

Ne. Mislim, tudi če bi ga, ne vem, poskusila nekako z besedami prepričat v to, bi to kvečjemu ... to je moje osebno mišljenje, da bi v bistvu on morda prevzel neko odgovornost, ampak iz same

obveze in nuje, zato da bi se znebil tega pritiska, ki bi ga na njega vršili. Ampak ne. Drugače to more izhajati iz njega samega. Ni toliko na meni, kakor je na njemu.

Se pravi, če prav razumem... če nekdo ne želi, potem z njim ne morete cilja dela doseči?

Ne, je pa vseeno morda kot nek varovalni dejavnik za žrtev tudi to, da kljub temu če je pripravljen seveda hoditi na razgovore, kljub temu da on nima uvida, ne prevzame odgovornosti, zanika, kakorkoli, ampak če še vedno prihaja sem, je vseeno fino, ker ima nek občutek enega zunanjega nadzora. In če vzporedno obiskuje mogoče še trening socialnih veščin ali pa program za moške, ki povzročajo nasilje na društvu za nenasilno komunikacijo, kjer jim tudi ponavljajo stvari, glede na to, da program traja eno leto, a ne, pa da recimo da hodi še na center, se mi zdi pa, da mogoče lahko pa en košček tega vseeno ponotranji kljub temu da mogoče tega noče. Ampak to je res en tak dolgotrajen proces pa na mehek način predvsem, jaz to zagovarjam no, vseeno pač odločno je treba poudariti ničelno toleranco do nasilja vsekakor, in ga soočiti z nepravilnostjo ravnanja, neprimernostjo, ampak ne pa zdaj izvajati neke hude ultra represije, tudi njega je treba gledat kot človeka.

Vi delate hkrati tudi z žrtvijo?

Ja.

A v tem vidite kakšne prednosti, pomanjkljivosti? Ne vem, glede zaupanja uporabnika, uporabnice ... Ne vem, jaz sem razmišljala, če je mogoče lahko to problem, da potem lahko povzročitelj nasilja misli, kaj se pa zdaj o njem govori, ko sta vidve z žrtvijo same, ne vem ...

Tega zaenkrat nisem opazila. Jaz žrtvi in povzročitelju povem, da to, kar se pogovarjamo, da želim vzpostaviti nek zaupen odnos. In da jih vedno, kadar gre za kakšne pomembne stvari, ko tudi sami želijo, da jih ... recimo v trajanju ukrepa prepovedi približevanja, da je treba kakšne nujne stvari vseeno urediti. Ali pa gospa želi, da se gospoda začne pripravljati na to, da ne bo ona nadaljevala več partnerske zveze. Skratka ... jo res vprašam, oziroma tudi gospoda, če je obrnjena situacija, če res to želi in v kolikor poda soglasje, da v tem delu vsebine razgovora opravi tudi z drugo stranjo para, to naredim. Drugače pa ne. Zaenkrat nisem opazila, da bi kdo izražal takšno nezaupanje v to smer.

Potem vidite bolj prednosti v tem?

Težko rečem, ker sem vedno delala samo v takem sistemu, da ko pač pride informacija o nasilju, da en strokovni delavec prevzame obravnavo celotnega primera. Nisem bila še v vlogi, ko bi si z drugo strokovno delavko delili to, ena žrtev, druga povzročitelj, tako da ne morem reči.

Že prej ste omenili, da se odločate za sodelovanje z nevladnimi organizacijami. Kako to presodite?

Presodim tako, kakor sem prej rekla, če gospa pove, da je pogosto pod vplivom alkohola, da se takrat dogaja nasilje, da tudi on reče, da je nekaj spil, čeprav to on mogoče minimalizira... skratka pri takih mogoče poskušam na ta način, da preverijo svoj odnos do alkohola. Ne v smislu tega, da ga jaz pošljem zdaj na zdravljenje. Da preverijo svoj odnos, da grejo v ambulantno na en pregled, da jim tudi tam nek zdravnik, ki je konec koncev tudi tisti, ki ima določene instrumente in znanja za to, da preceni, če kakršnokoli pomoč gospod oziroma gospa sploh potrebuje. Odločam se glede na situacijo, ki je izražena. V kolikor gre za neke napade besa, jeze, tukaj se mi pa zdi Društvo za nenasilno komunikacijo primernejše. Ja, vsekakor, brez nevladnih organizacij ne bi šlo. Jaz mislim, da oni tukaj igrajo ključno vlogo, tudi pri naši obravnavi in moram reči, da zelo dobro sodelujemo, tudi jaz imam pravico, da preverjam njihovo udeleževanje in rednost in moram reči, da zelo dobro sodelujemo z vsemi.

Poleg DNK-ja, še s katerimi nevladnimi organizacijami?

Zdaj nevladni sektor, čisto na pamet ... recimo študijski raziskovalni center za družino, kjer je terapevtska obravnava za tiste, za katere je potrebno, z njimi dobro sodelujemo... Potem izpostavlja

bi Center Stik, tudi psihoterapevtska obravnava ... Društvo Projekt človek ... Varne hiše, krizni centri ... Te mi v tem trenutku padejo na pamet. O vseh stvareh se ne odločam nekaj na hitro, ampak majčkeno razmišljam, pretehtam možnosti in potem tudi poskušam najti najboljšo možno opcijo za vsakega posameznika.

Če sem prav razumela, potem ko uporabnika napotite kamorkoli na zunanje institucije, še vedno poskušate biti v stiku z uporabnikom?

Ja.

Ni samo tako, da napotite, pa ...

Ne, ne. To je samo neko orodje delovno, kot zunanja pomoč.

Zdaj bi se osredotočila na ta trening socialnih veščin. Kakšna je vaša ocena tega programa?

Odličen je.

Zakaj?

Je dalj časa trajajoč program, za tiste, ki tja hodijo zaradi enih zunanjih motivov ... imam upanje, da je mogoče v tem dolgo trajajočem programu mogoče pa doseči en delček nekega uvida oziroma da ponotranjijo to neprimernost svojih ravnanj. Zato, ker se mi zdi, da je zelo pomembno, ampak res pomembno. Zdaj če rečeva, da je povzročitelj nasilja moški, ker to v večini primerov je, se mi fino zdi, da imajo tam moške svetovalce. Vsak dobi svojega svetovalca, na katerega se lahko obrača, in to so tam praviloma osebe moškega spola za moške povzročitelje. In se mi zdi, da lahko oni vzpostavljajo čisto drugačen odnos s temi povzročitelji, to mi je super. Pa zato, ker imajo to skupinsko obravnavo, da vidijo, kako drugi funkcionirajo, kaj se drugje dogaja, ker se mi zdi, da so tako majčkeno zaprti v tistem svojem svetu, in jim tudi to mogoče malo razširi ta obzorja.

Kako pa predstavite uporabniku ta program?

Ja predstavim kot strokovno pomoč, ki bo pomagala, zato da preveri primernost svojih ravnanj, da se nauči boljše komunikacije, da bo lahko lažje funkcioniral ... recimo, da se odločita, da bosta s partnerko ostala skupaj, da bo preprečil, da bo do tega še kdaj prišlo, da bi lahko prepoznal tiste svoje triggerje in bi lahko pravočasno odreagirali. Na takšen način, skratka kar dobro sprejmejo to. Jih pa ne naročam jaz, jaz jih napotim, usmerim jih tja, dajem jim kontakt, ampak je na njih. Morajo sami poklicat, zato ker če ne, tako kot jaz nimam nobenega vzvoda, da jih prisilim, da pridejo k meni na razgovor, jih tudi ne morem prisiliti, da se vključijo v kakšno tako obliko pomoči. Jim ful priporočam, jih spodbujam, jih motiviram tekom razgovorov, ampak v kolikor ne naredijo tega koraka sami, potem tega ni.

A ste mogoče zaznali, da jih je strah te stigmatizacije, ker se prav reče 'za povzročitelje nasilja'? Na primer, da se prepoznajo v tej besedi 'povzročitelj nasilja'.

Tako, na splošno ne. Ampak sem pa imela par primerov, kjer so ravno zaradi tega zavrnilo udeležbo v tem, ker ... Argument teh parih je bil zelo enak, in sicer s tem, ko se vključijo v strokovno pomoč za povzročitelje nasilja, se sami sebe deklarirajo kot povzročitelja. Čeprav do sodnega postopka še ni prišlo. Skratka jaz jim hočem predstaviti, da to ni tako, in če bo prišlo do sodnega postopka oziroma ko bo prišlo do sodnega postopka, da je zelo pomembno, da tudi oni pokažejo, kaj so v tem času naredili zase. In da to ne pomeni, da so zdaj kar avtomatsko dobili neko nalepko 'povzročitelj'. Glede na situacijo, ki je po navadi zelo razvidna iz teh policijskih poročil, pa seveda so stvari jasne. Je pa res, kakor sem rekla, center ni tisti, ki bo iskal, raziskoval, kaj točno se je zgodilo, kdo je kriv in kdo ni. Jaz še vedno oba jemljem kot osebi, ki jima je treba pomagati.

Ampak ta zavrnitev ... to je majhen odstotek?

Ja. Večinoma pa kar grejo.

Zdaj, če bi čisto tako ocenili... Ko jih vi napotite, koliko jih celotno leto obiskuje, koliko jih pa preneha? Samo ocena, grobo.

Bi rekla, da jih ena polovica hodi, da zdržijo do konca, ali pa recimo 40 procentov mogoče, ostali pa prenehajo pa moram reči, da jih največ preneha po prvem obisku. Po tem informativnem sestanku, ki ga imajo.

Se pravi, da že takoj začutijo odpor. Jih potem še kaj prepričujete, da bi nadaljevali?

Probam jih motivirati za kaj drugega. Poskušam z njimi najti, kaj bi pa njim ustrezalo. Ne ustreza mogoče skupinska oblika, bi raje individualno. Ali pa pri kakšnih se pa res kaže, da imajo kakšne stvari iz preteklosti za razčistiti in je potem mogoče psihoterapija boljša. Je pa res, da jih opozorim, da to ni instant rešitev, da pri psihoterapiji gre pa za dolgotrajnejšo obravnavo, da če želijo res imeti kakšen učinek od tega, da je daljše od enega leta.

Kaj pa potem, če zaključijo ... kaj potem, naredite neko evalvacijo, ne vem, z uporabnikom?

Da bi delala evalvacijo, ne. Midva itak sproti delava in kadar ne obstaja več razlogov, da bi center obravnaval nasilje v družini, se zadeva po navadi zaključí. Da bi jaz z njimi na koncu evalvirala, ne, ker to naredijo na društvu.

Katere vse informacije si z DNK-jem izmenjujete o uporabniku? Omenili ste udeležbo. A tudi o tem, kako sodeluje?

Aktivno, neaktivno, načeloma te stvari. Oni jim tako ali tako izdajo potem poročilo za potrebe postopka, ki ga imajo naprej. Meni je pa res bistveno to, da vidim, če res hodi, ker ... Ker po mojih izkušnjah, tisti, ki hodijo, ne hodijo tja samo se obkljukat, ampak dejansko poslušajo, če so že tam.

Poleg tega TSV-ja, kako še sodelujete z DNK-jem na splošno?

Tale trening starševskih veščin, to je primerno takrat, kadar gre za neka neprimerna vzgojna ravnanja do otrok. Je pa res, da tukaj na tem področju jaz ne obravnavam nasilja nad mladostniki, razen kadar je otrok posredna žrtev nasilja poleg, recimo, mame. Tako da nimam neko veliko število tega, ampak ja, to se mi zdi tudi ena taka dobra stvar, ki jo ponujajo, ki je prav namenjena kot ena šola za starše, prilagojena za moške, ker jih imajo prav posebej. Je seveda tudi za mamice. Ampak se mi zdi, da je za ženske dovolj tega na voljo v drugih nevladnih organizacijah ali pa v sklopu zdravstva. Za moške pa ne. Tako da to mi je krasno. Pa za mladostnike, predvsem povzročitelje kaznivih dejanj, ki imajo vzgojni ukrep izrečen s strani sodišča, da morajo obiskovat trening socialnih veščin za mladostnike. Tudi to se mi zdi, da imajo res dober vpliv na te mladostnike.

Zdaj me pa zanima še vaše osebno doživljanje dela s povzročitelji nasilja. Najprej, koliko časa delate na tem področju?

V bistvu delam s povzročitelji nasilja dve leti pa pol. Sprva sem se najprej ukvarjala z nasiljem nad mladostniki, tako da so bili običajno povzročitelji starši. Potem pa sem zamenjala področje in sem se usmerila v obravnavo nasilja nad odraslimi oziroma nasilja v družini, kjer sta žrtev in povzročitelj odrasli osebi.

In kako doživljate to delo? Imate kakšne zadržke pri tem delu? Kakšne?

Ne, zadržkov nimam. Doživljam ga kot zelo adrenalinskega. Ja. Všeč mi je, zato ker je zelo dinamično, precej nepredvidljivo. Zelo je treba bit inovativen in pripravljen na vse mogoče situacije. Ne vem, se mi zdi, da mi zelo veliko da, da tudi jaz, kot oseba, kot človek, rastem skupaj s tem področjem.

A so vam osebno kakšna dejanja nasilja še posebej obremenjujoča, da začutite močna čustva ob tem, ko berete, kaj je ta človek naredil ali pa kaj takega?

Se mi zdi, da je bilo tega na začetku več. Kakor da se človek potem navadi na te stvari. Ne zdaj, da ti je čisto vseeno, vseeno mi ni in mi nikoli ne bo in se mi zdi, da tistemu človeku, ki je vseeno in ki se lahko čisto odmakne od tega, da niti ni primeren za to delo. Ker se mi zdi, da se moraš še vseeno majčken... malo sebe je treba dat noter. Ne vem, koliko enih stvari sem že videla, da mi ni nekaj, da bi lahko prav izpostavila. Pač vsakršno nasilje, jaz imam ničelno toleranco do nasilja in vsako nasilje je zame nesprejemljivo. Težko bi našla nekaj, da bi prav izpostavila.

Glede na to, da ste ženska, in da nasilje izvira tudi iz mizoginije, iz zaničljivega odnosa do žensk in tako. A ste kdaj začutili ta pokroviteljski, zaničljiv odnos do vas kot žensko?

Ja.

Kako ste potem na to odreagirali?

Ne, jaz sem tako zelo ... postavim ene meje. Kakšen je najin odnos, v kakšni poziciji se nahajava in ne pustim se, že energetsko. Pač naredim črto, ali kako bi rekla. Se mi zdi, da to kar pripomore. Kakšni poskušajo, ampak ... Tam pač jasno postavim mejo.

Kaj to pomeni, da poveste ...?

Da sem jaz tukaj v službi, da imam določeno nalogo, ki jo moram speljat, da ga vabim, da se mi pridruži v tem, da bova delala zadeve in korake skupaj, zato ker je on tukaj bistven, ampak še vedno se pa poskušam postaviti v eno vlogo, da sem jaz samo nek izvrševalec nečesa, on je pa tisti, ki je dolžen meni slediti ravno zaradi stvari, ki so se zgodile na njegovi strani. Zdaj mogoče tega nisem ravno lepo ubesedila ... Težko je to v besede spraviti, se v bistvu nisem o tem še z nikomer sploh pogovarjala.

Mene pa ravno to zanima, ker večina socialnih delavk je žensk, in vsi smo vpeti v te odnose ...

Imaš pa ljudi, ki bi me preglasili, pa ves čas bi me prekinjal, samo tukaj jaz res udarim po mizi, konec, zdaj pa prosim za tišino, zdaj bom pa jaz nekaj povedala in počakajte. In jih tudi ustavljam, prav ustavljam jih.

EksPLICITNO jim rečete, da naj vas poslušajo.

Ja ja, in mogoče majčkeno bolj na glas. Ne grem pa zdaj v skrajnosti, če bo on povzdignil glas, da ga bom tudi jaz, ampak potem začnem govoriti potihem in bo tudi on začel, ker me vseeno želi slišati.

Da bi prišlo do kakšnega nasilja s strani uporabnika?

Fizičnega?

Ja, fizičnega, ali pa kakšnega hujšega, žalitve, ali pa karkoli, da ste se počutili ogroženo?

Kaj hujšega ne, sem pa dosti previdna. Ker eni so do tega zelo sproščeni in ne vidijo nikjer nobene nevarnosti. Jaz, se mi zdi, da kar pazim, tudi pri kakšnih terenskih obiskih in teh stvareh, pri kakšnih osebah, ki imajo neko preteklost, na katero smo mogoče že prej opozorjeni, ali povabim na razgovor kakšno sodelavko zraven. Ali tudi s sodelavkami, ki smo na istem področju in smo v istem hodniku, imamo nek dogovor, dobro se tudi sliši skozi steno, in takrat, ko smo bolj glasni, pridejo preveriti, kaj se dogaja. Zdaj zaenkrat, da bi bila kakšna taka situacija, da bi se počutila ogroženo, je ni bilo. Imamo pa tudi te solzivce.

A si predstavljate, da bi to delo opravljali dolgo časa?

Tukaj pa mislim, da težko odgovorim, ker mislim, da nimam še nekih ultra dolgoletnih izkušenj na tem področju. Tako da ne vem. Zdaj bi mogoče rekla ja, samo se bojim, da mogoče ta odgovor ne bi bil ravno točen.

A menite, da imate dovolj znanja pa veščin za uspešno delo s povzročitelji nasilja?

Jaz mislim, da če bi rekla, da imam vse znanje pa veščine, bi se zlagala. To ni res. Vsak dan se učim, res, pač berem literaturo, udeležujem se izobraževanj na tiste, ko uspem, in vsakič dobim nekaj novega. Učim se tudi skozi delo, ljudje me učijo, na splošno. Tako da se mi zdi, da tukaj bi bil odgovor, da človek nikoli nima dovolj znanja pa veščin, ker je to neka taka živa stvar, ki jo je treba ves čas razvijati. Ravno prej sem se s sodelavko pogovarjala o tem ... Katalog nalog, a ne. Mislim, da sem ga po mojem prebrala v svojem življenju že iz časa študija pa po tem pripravništva pa v času strokovnega izpita pa tako naprej, ne vem, vsaj ... ma ne vem, karkoli bi rekla, bi se zlagala, ker ne vem, ampak po mojem da sem ga vsaj petdesetkrat, saj greš čez, gledaš naloge, si poskušaš ustvariti neko shemo miselno... ampak ko sem ga včeraj še enkrat brala, sem spet določene stvari opazila, drugače jih razumeš, skozi izkušnje, vsako stvar lahko potem si mogoče malo drugače razložiš in se mi zdi, da je ves čas tako. Tudi pri nasilju in pri obravnavi in pri znanju in veščinah v zvezi s tem.

Omenili ste to, da včasih naredite tako, da je tudi ena vaša sodelavka prisotna. To jaz razumem kot neko podporo pri vašem delu. Imate še kakšno drugo podporo? Katerih podpor se poslužujete?

Imamo še supervizijo, ki je zelo koristna in je formiranje te skupine z namenom razbremenitve in zmanjšanje teh škodljivih vplivov neke preobremenitve čustvene. To, pa potem imamo strokovne time znotraj centra, na katerih se srečujemo, pa tudi delimo svoje izkušnje in potem še kakšne ožje, iz samega področja, kjer se posvetujemo, si majčkeno povemo, pa mogoče dobiš kakšen nov pogled na situacijo, skratka se mi zdi, da je kar dosti tega na voljo. Ampak je pa čisto odvisno od posameznika, koliko si vzame. Ni se treba vključiti na supervizijo, če nočeš. Jaz grem ful rada v eno pisarno, v drugo pisarno, majčkeno podebatiram, tako... In to učinkuje tako, razbremenilno, v smislu te čustvene razbremenitve, in v smislu tega nadgrajevanja znanja, novih idej, razširjanje obzorja.

Vam je to dovolj, se vam zdi, da imate dovolj podpore?

Ja.

9.3. Kodiranje

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija
C1	Informacijo dobimo ali iz strani interventne službe, ki je posredovala izven delovnega časa centra	Na pobudo interventne službe	Stik s povzročiteljem nasilja
C2	ali iz strani policije	Na pobudo policije	Stik s povzročiteljem nasilja
C3	včasih pa tudi iz strani uporabnice/uporabnika, žrtve nasilja samega	Na pobudo žrtve nasilja	Stik s povzročiteljem nasilja
C4	in se v bistvu nemudoma, ko dobimo informacijo, da je prišlo do nekega nasilnega ravnanja, stopi v telefonski kontakt s povzročiteljem in se ga poskuša motivirati, da bi se čim prej tudi osebno srečali.	Kontaktiranje po telefonu	Stik s povzročiteljem nasilja
C4	eni so zelo kritični do sebe pa do svojega ravnanja, že vedo sami, kaj so naredili narobe in lahko z njimi se začne delat čisto na drugi stopnji kakor z nekom, ki nima popolnoma nobenega uvida, ki ni kritičen, ki ne prevzema nobene odgovornosti, za to, kar se je zgodilo, in tam je pa treba seveda začeti mogoče na malo nižji stopnički	Razlike med uporabniki glede uvida v svoja dejanja	Povzročitelj nasilja
C5	Jaz to naredim tako, da pač poskušam najti z gospodom neko temo, ki mu je zanimiva, o kateri je pripravljen kaj povedati, mogoče čisto na splošno, da se malo sprosti. Potem pa se kar odprejo. Potem se kar da z njimi pogovarjat	Vzpostavljanje osebnega stika	Delo s povzročitelji nasilja

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija
C6	In poskušam predvsem delat z njimi na način, da bi preprečila ponavljanje njegovih teh nepravilnih vzorcev v prihodnosti in pa načine, na kakšen način lahko on to svojo, mogoče ne vem, negativno nakopičeno energijo ali karkoli je ta povod, da pride do tega, da je nasilen, da sprostí na drugačen način in iščeva rešitve, kaj lahko naredi zase, kako lahko pomaga sebi, kaj lahko on naredi.	Iskanje drugih načinov vedenja	Delo s povzročitelji nasilja
C7	Običajno je tako, da ... ne, da ne vidijo svojega ravnanja kot problematičnega, ampak da sploh ne priznavajo, da bi do česar koli prišlo.	Zanikanje	Povzročitelj nasilja
C8	To je ful pomembno, da center ne opravlja nalog enega preiskovalca pa obsojevalca, kdo je kriv, kdo ni kriv, kaj se je v resnici zgodilo.	Nevtralna pozicija	Delo s povzročitelji nasilja
C9	Jaz jih res poskušam no, tudi malo jim dam čas pa jih spet poskušam malo spodbudit, predstavim jim prednosti te obravnave za njih, ampak če ni, ni.	Spodbujanje k sodelovanju	Delo s povzročitelji nasilja
C10	usmerjam jih tudi v vse, to je zelo pomembno že pri prvem, drugem razgovoru, v strokovno pomoč, ki je na voljo za povzročitelje nasilja, zunaj centra za socialno delo	Pomoč izven CSD	Usmerjanje v zunanje institucije
C11	včasih je to tudi psihiatrična bolnišnica oziroma oddelek za urejanje odvisnosti od alkohola oziroma od drugih kakšnih prepovedanih substanc	Urejanje odvisnosti od alkohola in/ali drugih drog	Usmerjanje v zunanje institucije
C12	Cilj dela s povzročitelji je to, da do nasilja ne bi več prišlo	Cilj dela s povzročitelji nasilja	Delo s povzročitelji nasilja
C13	Drugače to more izhajati iz njega samega. Ni toliko na meni, kakor je na njemu.	Povzročiteljeva pripravljenost za spremembe	Povzročitelj nasilja
Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija
C14	kljub temu da on nima uvida, ne prevzame odgovornosti, zanika, kakorkoli, ampak če še vedno prihaja sem, je vseeno fino, ker	Občutek zunanjega nadzora	Povzročitelj nasilja

	ima nek občutek enega zunanjega nadzora.		
C15	In če vzporedno obiskuje mogoče še trening socialnih veščin ali pa program za moške, ki povzročajo nasilje na društvu za nenasilno komunikacijo, kjer jim tudi ponavljajo stvari, glede na to, da program traja eno leto, a ne, pa da recimo da hodi še na center, se mi zdi pa, da mogoče lahko pa en košček tega vseeno ponotranji kljub temu da mogoče tega noče.	Možnost spremembe	Povzročitelj nasilja
C16	vseeno pač odločno je treba poudariti ničelno toleranco do nasilja vsekakor, in ga soočiti z nepravilnostjo ravnanja, neprimernostjo	Ničelna toleranca do nasilja Soočanje z nepravilnostjo ravnanja	Delo s povzročitelji nasilja
C17	ampak ne pa zdaj izvajati neke hude ultra represije, tudi njega je treba gledati kot človeka	Povzročitelj kot človek	Delo s povzročitelji nasilja
C18	Zaenkrat nisem opazila, da bi kdo izražal takšno nezaupanje v to smer.	Neproblematičnost dela z obema	Delo s povzročitelji nasilja
C19	če gospa pove, da je pogosto pod vplivom alkohola, da se takrat dogaja nasilje, da tudi on reče, da je nekaj spil, čeprav to on mogoče minimalizira... skratka pri takih mogoče poskušam na ta način, da preverijo svoj odnos do alkohola	Urejanje odvisnosti od alkohola in/ali drugih drog	Usmerjanje v zunanje institucije
C20	V kolikor gre za neke napade besa, jeze, tukaj se mi pa zdi Društvo za nenasilno komunikacijo primernejše	Napadi besa, jeze	Usmerjanje v zunanje institucije
C21	študijski raziskovalni center za družino, kjer je terapevtska obravnava za tiste, za katere je potrebno	Psihološka pomoč	Usmerjanje v zunanje institucije
Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorije
C22	Center Stik, tudi psihoterapevtska obravnava	Psihološka pomoč	Usmerjanje v zunanje institucije
C23	Društvo Projekt človek	Društvo Projekt človek	Usmerjanje v zunanje institucije
C24	Odličen je.	Ocena TSV-ja	TSV
C25	imam upanje, da je mogoče v tem dolgo trajajočem programu mogoče pa doseči en delček nekega uvida oziroma da ponotranjijo to neprimernost svojih ravnanj	Vpogled v lastno nasilno ravnanje	Povzročitelj nasilja

C26	se mi fino zdi, da imajo tam moške svetovalce	Moški svetovalci	TSV
C27	ker imajo to skupinsko obravnavo, da vidijo, kako drugi funkcionirajo, kaj se drugje dogaja, ker se mi zdi, da so tako majčkeno zaprti v tistem svojem svetu, in jim tudi to mogoče malo razširi ta obzorja	Skupinska obravnavo	TSV
C28	predstavim kot strokovno pomoč, ki bo pomagala, zato da preveri primernost svojih ravnanj, da se nauči boljše komunikacije, da bo lahko lažje funkcioniral	Predstavitev TSV uporabniku	TSV
C29	če bo prišlo do sodnega postopka oziroma ko bo prišlo do sodnega postopka, da je zelo pomembno, da tudi oni pokažejo, kaj so v tem času naredili zase.	Pomembnost vključevanja za sodni postopek	Povzročitelj nasilja
C30	Večinoma pa kar grejo.	Odločitev za obisk TSV	TSV
C31	Bi rekla, da jih ena polovica hodi, da zdržijo do konca, ali pa recimo 40 procentov mogoče, ostali pa prenehajo pa moram reči, da jih največ preneha po prvem obisku	Udeležba na TSV	TSV
C32	Probam jih motivirati za kaj drugega. Poskušam z njimi najti, kaj bi pa njim ustrezalo.	Iskanje drugih rešitev	Delo s povzročitelji nasilja
C33	Aktivno, neaktivno	Poročilo o ne/udeležbi	TSV
C34	V bistvu delam s povzročitelji nasilja dve leti pa pol	Trajanje dela s povzročitelji nasilja	Osebnostno doživljanje dela s povzročitelji nasilja
Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija
C35	Doživljam ga kot zelo adrenalinskega. Ja. Všeč mi je, zato ker je zelo dinamično, precej nepredvidljivo	Nepredvidljivost dela s povzročitelji nasilja	Osebnostno doživljanje dela s povzročitelji nasilja
C36	se mi zdi, da mi zelo veliko da, da tudi jaz, kot oseba, kot človek, rastem skupaj s tem področjem	Osebnostna rast socialne delavke	Osebnostno doživljanje dela s povzročitelji nasilja
C37	Se mi zdi, da je bilo tega na začetku več. Kakor da se človek potem navadi na te stvari. Ne zdaj, da ti je čisto vseeno, vseeno mi ni in mi nikoli ne bo in se mi zdi, da tistemu človeku, ki je vseeno in ki se lahko čisto odmakne od tega, da niti ni primeren za to delo. Ker se mi zdi, da se moraš še vseeno	Prava mera občutljivosti za delo	Osebnostno doživljanje dela s povzročitelji nasilja

	majčken... malo sebe je treba dat noter.		
C38	jaz imam ničelno toleranco do nasilja in vsako nasilje je zame nesprejemljivo. Težko bi našla nekaj, da bi prav izpostavila.	Ničelna toleranca do nasilja	Osebnostno doživljanje dela s povzročitelji nasilja
C39	postavim ene meje. Kakšen je najin odnos, v kakšni poziciji se nahajava in ne pustim se, že energetsko. Pač naredim črto, ali kako bi rekla. Se mi zdi, da to kar pripomore. Kakšni poskušajo, ampak ... Tam pač jasno postavim mejo.	Odziv na mizoginijo uporabnika	Osebnostno doživljanje dela s povzročitelji nasilja
C40	tudi s sodelavkami, ki smo na istem področju in smo v istem hodniku, imamo nek dogovor, dobro se tudi sliši skozi steno, in takrat, ko smo bolj glasni, pridejo preveriti, kaj se dogaja	Dogovor s sodelavkami	Pomoč in podpora pri delu
C41	Imamo pa tudi te solzivce	Solzivci	Pomoč in podpora pri delu
C42	Tako da se mi zdi, da tukaj bi bil odgovor, da človek nikoli nima dovolj znanja pa veščin, ker je to neka taka živa stvar, ki jo je treba ves čas razvijati	Stalno učenje	Pomoč in podpora pri delu
C43	Jaz grem ful rada v eno pisarno, v drugo pisarno, majčkeno podebatiram, tako... In to učinkuje tako, razbremenilno, v smislu te čustvene razbremenitve, in v smislu tega nadgrajevanja znanja, novih idej, razširjanje obzorja	Razbremenjevanje	Pomoč in podpora pri delu